

МАГАРЕТО В БИБЛИЯТА

МОНИ АЛМАЛЕХ

1. Магарето на Месията в Новия завет

Известно е, че Христос влиза в Ерусалим на бяло магаре. От теологична, антропологична и културологична гледна точка е интересно защо точно магаре и защо точно бяло. Не по-малко интересно е да се проследи връзката на този новозаветен символ със старозаветните понятия и представи.

В различните евангелия епизодът звучи така:

Марк, 11

"Esti!": 1 И когато се приближаваха към Ерусалим, до Витфагия и Витания при Елеонския хълм, изпраща двама от учениците Си и казва им: 2 **Идете в селото, което е на среща ви, и щом влезете в него, ще намерите вързано осле, което никой човек не е още възседнал; отвържете го и го докарайте.** 3 **И ако някой ви рече: Защо правите това? Кажете: На Господа трябва; и веднага ще го прати тук.** 4 И тъй, те отидоха и намериха едно осле, вързано до вратата, във край пътя, и отвързват го. 5 **И някои от стоящите там им казаха: Какво правите та отвързвате ослето? 6 А те им казаха, както бе заръчал Исус; и оставиха ги.** 7 И докарват ослето при Исуса, и намятат на него дрехите си; и Той го възседна. 8 И мнозина напостлаха дрехите си по пътя, а други - клони, като ги сечаха от нивите. 9 И тия, които вървяха отпред и тия, които идеха изподире, викаха: Осанна! благословен, който иде в Господното име! 10 Благословено градушето царство на баща ни Давида [което иде в Господното име]; осанна във висините.

Матей, 21

1 И като се приближиха до Ерусалим и дойдоха във Витфагия при Елеонския хълм, Исус изпрати двама ученици и рече им: 2 **Идете в селото, което е насреща ви; и веднага ще намерите вързана ослица и осле с нея; отвържете ги и докарайте Ми ги.** 3 **И ако някой ви рече нещо, кажете: на Господа трябва; и веднага ще ги изпрати.** 4 **А това стана за да се сбъдне реченото от пророка, който казва: - 5 "Речете на Сионовата дъщеря: Ето, твоят Цар иде при тебе, Кротък и възседнал на осел И на осле, рожба на ослица".** 6 И тъй учениците отидоха и сториха както им заръча Исус; 7 докараха ослицата и ослето, и намятаха на тях дрехите си; и Той възседна върху тях. 8 А по-голямата част от множеството напостлаха дрехите си по пътя; други пък сечаха клони от дърветата и постилаха ги по пътя. 9 А множествата, които вървяха пред Него, и които идеха изподире, викаха казвайки: Осана на Давидовия син! благословен, който иде в Господното име! Осана във висините!

Лука, 19

29 И когато се приближи до Витфагия и Витания, до хълма наречен Елеонски, прати двама от учениците и рече им: 30 **Идете в селото, което е насреща ви, в което като влизате ще намерите едно осле, вързано, което никой човек не е възседнал; отвържете го и го докарайте.** 31 **И ако някой ви попита: Защо го отвързвате? кажете така: На Господа трябва.** 32 **И изпратените отидоха и намериха както им беше казал.** 33 **И като отвързаха ослето, рекоха стопаните му: Защо отвързвате ослето? 34 А те казаха: На Господа трябва.** 35 И докараха го при Исуса; и като намятаха дрехите си на ослето, качиха Исуса. 36 И като вървеше Той, людете постилаха дрехите си по пътя.

Йоан, 12

12 На следния ден едно голямо множество, което бе дошло на празника, като чуха, че Исус иде в Ерусалим, 13 взеха палмови клони и излязоха да Го посрещнат, викайки: Осана! благословен, Който иде в Господното име, Израилевият Цар! 14 **А Исус като намери едно осле, възседна го, според както е писано: - 15 "Не бой се дъщерьо Сионова. Ето твоят Цар иде, Възседнал на осле":** 16 **Учениците Му изпърво не разбраха това;** а когато се

прослави Исус, **тогава си спомниха**, че това бе писано за Него, и **че Му сториха това**.

В новозаветната информация се наблюдават няколко стратегически важни момента:

А. Двама от апостолите (Матей и Йоан) цитират старозаветно пророчество, според което юдейският цар е възседнал магаренце и по този начин влиза в Ерусалим.

Б. Йоан посочва, че „юдейският цар на осле влиза в Ерусалим“ се оказало неясен момент дори за учениците на Христос.

В. Христос държи да влезе в Ерусалим именно на магаренце (осле). Неговата заръка е отразена в три от евангелията (Матей, Лука и Марк) в ясен, наративен стил. В четвъртото евангелие Йоан, от една страна, косвено потвърждава, че учениците довеждат магаренцето, но от друга страна смисловото ударение е, че те не разбирали за какво е трябвало да го правят до момента, „когато се прослави Исус, тогава си спомниха...“, че Му сториха това“. От трета страна Йоан наративно твърди: „Исус като намери едно осле, възседна го“...

Г. Три от евангелията (пак това са Матей, Лука и Марк) посочват странното „заемане“, без пари, на чуждо осле, срещу което собствениците не се възпротивяват. Това е странен факт, който се сравнява с днешно „заемане“ на кола без пари, с мотивацията, че „Господ заръча“...

Д. В две от евангелията е посочено, че ослето не е възседано от човек (Лука и Марк).

Е. Три от евангелията (отново Матей, Лука и Марк) посочват, че ослето е „вързано“. И при тримата евангелисти българският превод използва именно тази дума – „вързано“. И при тримата е използвано и указанието, че то трябва да бъде „отвързано“.

Ж. От тримата (Матей, Лука и Марк) само Матей използва старозаветния термин „осле рожба на ослица“, използван в Захария, 9:9.

З. От четиримата евангелисти само Йоан, цитирайки, използва термините от Захария, 9:9: "Не бой се дъщерьо Сионова. Ето твоят Цар иде, Възседнал на осле".

На пръв поглед това изглеждат маловажни детайли, но при проследяването на старозаветните термини за магарето ще се види, че това не е така.

2. Праобразът на бялото магаренце на Месията са белите магарици от Съдии, 5:10.

За първи път бяло магаре се явява в Библията, в Съдии, 5:10.

Съдии, 5:10

וַיִּשְׁבּוּ אֶתְנוֹת צְחָרוֹת יִשְׁבִי עַל-מִדְיָן וְהִלְכִי עַל-הָרָדָד שִׁיחֵי: WTT Judges, 5:10

Библия, 2002 Вие, които яздите на **бели осли**, вие, които седите на меки постелки, и вие, които ходите по път, възвестете това!

Библия, 2001 Вие, които яздите на **бели магарници**, вие, които седите на *мехи* килими и които вървите по пътя, пейте!

Библия, 1991 Вие, които яздите на **бели ослици**, които седите на килими и ходите по пътя, пейте песен!

KJV Judges 5:10 Speak, ye that ride on **white asses**, ye that sit in judgment, and walk by the way. {Speak: or, Meditate}

NRS Judges 5:10 "Tell of it, you who ride on **white donkeys**, you who sit on rich carpets (1) and you who walk by the way. {(1) Meaning of Heb. uncertain}

LXX Judges 5:10 ἐπιβεβηκότες ἐπὶ ὄνου θηλείας μεσημβρίας καθήμενοι ἐπὶ κριτηρίου καὶ πορευόμενοι ἐπὶ ὁδοῦ συνέδρων ἐφ' ὁδοῦ

VUL Judges 5:10 qui ascenditis super **nitentes asinos** et sedetis in iudicio et ambulatis in via loquimini

RST Judges 5:10 Ездящие на ослицах белых, сидящие на коврах и ходящие по дороге, пойте песнь!

BTP Judges 5:10 Wy, co jeździecie na białych oślicach, wy, co na kobiercach siadacie, wy, przechodzący drogą - śpiewajcie.

Трябва да се каже, че правилният превод е *бели магарници* или *бели ослици*, но не бели „бели осли”, защото думата **תַּחֲרֹת** [цехорòт] е в ж.р., мн.ч. Срещу термина *бели* в иврит стои думата **תַּחֲרֹת** [цехорòт], а коренът на думата е *Цади-Хет-Рейш* **צַחַר**. В целия Стар завет има само две появи на термина *бял*, обозначен от думи, образувани от този корен. Първият път е в Съдии, 5:10, а вторият – в словосъчетанието *бяла вълна* от Езекил, 27:18. Такава рядка употреба сама по себе си е знакова. За да може да се ориентираме в тази знаковост трябва да се разгледа пълната семантика на корена.

2.1. Белите магарници и коренът *Цади-Хет-Рейш* **צַחַר**

Терминът *бели* не е изразен със стандартния термин за бял цвят (**לָבָן** [лавàн]) в иврит, а с дума от корена *Цади-Хет-Рейш* **צַחַר**.

Прадигмата на такова означаване на бялото в Стария завет включва само два случая – *бели магарници* **תַּחֲרֹת אֲתֹנֹת** [атнòт цехорòт] и *бяла вълна* **צַחַר צֶמֶר** [цèмер цахàр]. Възможен прочит на думата *бяла* **צַחַר** е [цахàр], но тук ще се придържам към [цахàр].

Коренът се отнася към действащите трансформации на идеята за светлина. Единствено число от бели **תַּחֲרֹת** [цехорòт] е **צַחַר** [цахòр]. Основното значение на тази дума е *светлочервено, жълтеникавокафяво, бозаво*. Във преводите обаче производните от **צַחַר** [цахòр] – *бели ослици* **תַּחֲרֹת אֲתֹנֹת** [атонòт цехорòт] и *бяла вълна* **צַחַר צֶמֶר** [цèмер цахàр] – не се превеждат никога като *светлочервено, жълтеникавокафяво, бозаво*. Според BibleWorks98 произходът на **צַחַר** [цахòр] е от неразгърнат в езика корен, който означава *заслепявам; смайвам; блестя; бивам заслепен от силна светлина*.

Важно е да се види дали другоезичните Библии „настояват” в превода на тази дума като *бяло*, като **צַחַר** [цахòр] означава *бозаво*,

червенокафяво и не е стандартната за ивритска дума за бяло – לבן [лаван].

Септуагинта демонстрира приравняване на два близки, по все пак различни, корена: Цади-(Х)е-Рейш צהר ו צהר ו Цади-Хет-Рейш צהר ו צהר ו, превеждайки думата צהר ו צהר ו [цехорòт] със значения от парадигмата на צהר ו [цò(х)ар] (вж. повече за този корен в 4.). Вместо стандартното използване на термин за бял цвят (λευκός [леукòс]) или стандартната дума за светлина (φῶς [фòс]) в Септуагинта е посочена думата μεσημβρίας, означаваща *пладне*. Така Септуагинта се отличава от славянските преводи и от английския, които се възползват от стандартния термин за бял цвят – *бели, белых, białych, white*.

Вулгата използва думата nitēns, която според речника [Войнов, Милев, 1990, с. 444] означава *блестящ*, а не някоя от стандартните думи за бял или светъл.

Всички преводи държат на белотата, светлотата и блестящността на магариците. Това може да означава, че някакъв тип устно предание кара преводачите да посочват лексеми, които изразяват вторично значение на *светлочервено, жълтеникавокафяво, бозаво* צהר ו צהר ו [цахòр] като *бяло*. Особено показателно в този аспект е, че легендата за Септуагинта приписва на гръцкия превод равинско авторство, а Бл. Иероним прекарва много време в Обетованата земя, учейки иврит и съветвайки се с местните духовници. Първото се случва три века пр. н.е., а второто – четири века сл. н.е.

От същия порядък е загадката, защо царете Давид и Соломон избират ослите, „деца на магарица“, за царско животно, а не коня. От Съдии, 5:10 се вижда, че ползването на магаре или осел за ездитно животно, изразяващо богатство, власт, влияние и пр. е традиция в близкоизточната израилтянска монотеистична култура.

2.2. Бялата вълна и коренът Цади-Хет-Рейш צהר ו צהר ו

Другата, втора в целия текст на Стария завет, употреба на корена Цади-Хет-Рейш צהר ו צהר ו е в термина *бялата вълна* צהר ו צהר ו [цèмер цахàр] в Езекил, 27:18.

Езекил, 27:18

וַיְמַשֵּׁק סִתְרֹתָי בָּרֶב מִנְעֻשֵׁיךָ מִרֶב כְּלֵהוֹן בְּיָיִן WTT Ezekiel, 27:18

הַלְבֹּן וְצִמָּר צָהָר:

Библия, 2002 Дамаск търгуваше с теб поради многото ти изделия, с изобилие от всяко богатство, с хелвонско вино и **бяла вълна**.

Библия, 2001 Дамаск търгуваше с теб заради многото ти изделия, заради изобилието от всякакви богатства, с хелвонско вино и с **бяла вълна**.

Библия, 1995 Дамаск търгуваше с тебе поради многото ти изделия, с изобилие от всяко богатство, с Хелвонско вино и с **бяла вълна**.

Библия, 1991 Дамаск, поради голямото ти търговско производство, поради изобилието на всякаво богатство, донасяше ти хелбонско вино и **бяла вълна**.

LXT Ezekiel 27:18 *Δαμασκὸς ἔμπορός σου ἐκ πλήθους πάσης δυνάμεώς σου οἶνος ἐκ Χελβὼν καὶ ἔρια ἐκ Μιλήτου*

LXE Ezekiel 27:18 *The people of Damascus were thy merchants by reason of the abundance of all thy power; wine out of Chelbon, and wool from Miletus;*

VUL Ezekiel 27:18 *Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum in multitudine diversarum opum in vino pingui in lanis coloris optimi*

NRV Ezekiel 27:18 *Damasco comercia con te, scambiando i tuoi numerosi prodotti con abbondanza di ogni specie di beni, con vino di Chelbon e con lana candida.*

DRB Ezekiel 27:18 *Pour la multitude de tes ouvrages, à cause de l'abondance de tous biens, Damas commerçait avec toi en vin de Helbon et en laine blanche.*

RST Ezekiel 27:18 *Дамаск, по причине большого торгового производства твоего, по изобилию всякого богатства, торговал с тобою вином Хелбонским и белою шерстью.*

UKR Ezekiel 27:18 *Дамаск твій купець через многість виробів твоїх, через многість багатства усякого, вином із Хелбону та білою вовною.*

NAU Ezekiel 27:18 *"Damascus was your customer because of the abundance of your goods because of the abundance of all kinds of wealth, because of the wine of Helbon and white wool.*

NRS Ezekiel 27:18 *Damascus traded with you for your abundant goods - because of your great wealth of every kind - wine of Helbon, and white wool.*

NKJ Ezekiel 27:18 *"Damascus was your merchant because of the abundance of goods you made, because of your many luxury items, with the wine of Helbon and with white wool.*

RVA Ezekiel 27:18 *"Damasco comerciaba contigo, debido a la abundancia de tus productos y a la abundancia de tus riquezas. Con vino de Helbón y lana de Sajar,*

IEP Ezekiel 27:18 *Damasco negoziava con te per l'abbondanza dei tuoi lavori e la molteplicità d'ogni bene; ti forniva il vino di Chelbôn e la lana di Zacar.*

DAN Ezekiel 27:18 *Damaskus var din Handelsven fordi du havde alskens Gods i Mængde; de kom med Vin fra Helbon og Uld fra Zahar.*

FIN Ezekiel 27:18 *Damasko oli kauppatutusi sinun tuotteittesi runsauden ja kaikkinaisten rikkauksiesi runsauden takia: Helbonin viiniä ja Saharin villoja.*

Срещу думата צַהָר [цахàр] от Езекил, 27:18 в славянските и английските преводи се използва терминът за цвят *бѣла*. Септуагинта и Вулгата обаче се придържат към друг подход за превода на тази дума в този стих. Септуагинта нарича бялата вълна ἔρια ἐκ Μιλήτου „вълна от Милет“. Изглежда, че жителите на Александрия са имали свой социолект, в който са назовавали качествената, бяла вълна „вълна от Милет“. Всъщност и днес ние ползваме подобна мотивация, казвайки „шотландска вълна“ Така צַהָר [цахàр] се превръща в *Милет*...

Вулгата дава много точен превод, внушаващ и `богатство`, и `ритуална чистота`: *lanis coloris optimi* „вълна с най-знатния цвят / „вълна с най-аристократичния цвят“ / „вълна с най-качествения цвят“. Италианският превод изоставя тези термини и минава на нещо по-„вulgатно“ и разбираемо – *lana candida* „чисто бяла вълна“ или „вълна на невинността“. Блажени Йероним отново се проявява като блестящ преводач, защото от гледна точка на съвременния лингвистичен метод „компонентен анализ“ той на практика дава, освен `богатство`, друга, особена семантизация, базирана на семите `аристократизъм`, `знатност`, `високо качество`. В крайна сметка налице е прекрасен превод с *lanis coloris optimi*.

Неизвестно как в някои преводи на други езици думата се превръща в собствено име („вълна от Захàр“), но това не е александрийският социолект с терминологията си – „вълна от Милет“ – а е транслитерация

на думата צָהָר [цахàр], която в иврит е прилагателно име. Така в датската DAN имаме *Uld fra Zahar*; в италианската IEP – *lana di Zacar*; във финландската FIN – *Saharin villoja*; в испанската RVA – *lana de Sajar*.

3. *Белите магарици*, коренът *Цади-Хет-Рейи* צָהָר и близкият корен *Цади-(Х)е-Рейи* צָהַר

Вече посочих значимия факт, че Септуагинта демонстрира приравняване на двата корена *Цади-(Х)е-Рейи* צָהַר и *Цади-Хет-Рейи* צָהָר в Съдии, 5:10. Така думата צָחֹרֹט [цехорòт] е предадена на гръцки с μεσημβρίας (*пладне*), т.е. със значение от парадигмата на צָהַר [цò(х)ар], а не от оригиналния корен от ивритския текст, *Цади-Хет-Рейи* צָהָר. Очевидно Седемдесетте тълкуватели са имали нещо предвид, а за да разберем какво би могло да бъде трябва да се обърнем към значенията на корена *Цади-(Х)е-Рейи* צָהַר.

Употребите на корена са *пресовам маслини в лин* צָהַר [цà(х)ар], *прозорец* צוֹהָר [цо(х)àр], *1. белота, блясък; пладне* צוֹהָר [цо(х)àр] и *пресен зехтин* יִצְהָר [иц(х)àр]. Те безспорно го причисляват към трансформациите на идеята за светлина. Разгледани са подробно в темата „Видове прозорци в Стария завет”, Прозореца на Ноевия ковчег. Изводът е, че цялата парадигма на корена внушава `светлина`, а в случая с Прозореца на Ной и `морална чистота`. Очевидно праведникът Ной е носител на тези значения.

Онова, което позволява на седемдесетте преводачи да третират двата корена като синоними са семите `светлина`, `светлината на пладнето като нещо позитивно`, `ритуална чистота`. Така Прозорецът на Ноевия ковчег и белите магарици от Съдии, 5:10 се оказват в една обща парадигма, внушаваща `светлина` и `чистота`.

4. Пророчеството на Захария, цитирано в Новия завет

Белите магарици от Съдии, 5:10 са твърде значим символ, защото той има отношение към предсказанието, че месията ще влезе на магаре в Ерусалим. Старозаветното предсказание, което се визира в новозаветния текст, е направено от Захария и то изглежда така, че Йоан се оказва точен в термините:

Захария 9:9

WTT Zechariah 9:9 נִילִי מָאֵד בַּת־צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה מֹלְכֶךָ יָבוֹא

לֵךְ צָדִיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל־חֲמֹר וְעַל־עֵיִר בֶּן־אֲתָנֹחַ:

Библия, 2002 Радвай се много, сионова дъще; възклицавай, йерусалимска дъще; ето, твой цар иде при теб; той е праведен и **спасява**, кротък и възседнал на **осел**. Да! На **осле**, **рожба на ослица**.

Библия, 2001 Радвай се много, сионосна дъще, викай *от радост*, ерусалимска дъще! Ето, твой Цар идва при теб; Той е праведен и **спасител**, смирен, и яздец на **магаре**, и на **магаренце**, **рожба** **на** **магарица**.

"Estir": Радвай се много синова дъщерьо; Възклицавай, ерусалимска дъщерьо; Ето, твоят цар иде при тебе; Той е праведен, и **спасява**, Кротък, и възседнал на **осел**, Да! на **осле, рожба на ослица**.

Реализираното предсказание в Матей, 21:5 сочи пълно заемстване на старозаветния израз „осле, рожба на ослица”: "Estir": Речете на Сионовата дъщеря: Ето, твоят Цар иде при тебе, Кротък и възседнал на осел **И на осле, рожба на ослица**.

Захария обаче не използва думата חָמֹר [хамòр], която е палице в Съдии, 10:5. Той използва три различни думи, назовавайки *мъжко магаре, магаренце* и *женско магаре*, които си струва да бъдат разгледани самостоятелно:

Мъжко магаре חָמֹר [хамòр];

Женско магаре אֶתוֹן [атòн], мн.ч. אֶתְנוֹת [атонòт];

Магаренце עַיִר [айр]

Парадигмата на всяко от трите названия има различни асоциативни посоки и всяка една от тях буди интерес с оглед на възможно внушение на макросветло (макробяло + макрочервено):

5. Мъжкото магаре חָמֹר [хамòр], корен *Хет-Мем-Рейш* חֶמֶר – парадигма и употреби

мъжко магаре חָמֹר [хамòр]

да съм червен חָמַר [хамàр]

материал, субстанция; материалното, физическото חוֹמֶר [хòмер]

1. библ. *смоля, насмолявам; 2. пеня се* חָמַר [хамàр]

5.1. Коренът на *мъжко магаре* според BibleWorks98.

От *Хет-Мем-Рейш* חֶמֶר се образува глаголът *да съм червен* חָמַר [хамàр], който глагол може да се срещне единствено у Йов, 16:16 във вида חֹמֶר מָרָה [хомармерà]. Осъвременените български преводи предпочитат да дават за думата חֹמֶר מָרָה [хомармерà] *подпухна*. Единствено православната версия е вярна към оригинала и дава *почервеня*:

Йов, 16:16

פָּנַי (חֹמֶר מָרָה) [חֹמֶר מָרָה] מִנִּי-בְּכִי וְעַל עֵפְעָפִי צִלְמוֹן: WTT Job 16:16

Библия, 2002 Лицето ми **подпухна** от плач, и мрачна сянка има върху клепачите ми,
Библия, 2001 Лицето ми от плач **подпухна** и смъртна сянка е върху клепачите ми.

"Estir": Лицето ми **подпухна** от плач, И мрачна сянка има върху клепачите ми,
Библия, 1995 Лицето ми **подпухна** от плач, И мрачна сянка има върху клепачите ми,
Библия, 1991 Лицето ми от плач **почервеня**, и върху клепките ми е смъртна сянка,

Подобно колебание има и в английските преводи:

KJV Job 16:16 My face is **foul** with weeping, and on my eyelids *is* the shadow of death;
NRS Job 16:16 My face is **red** with weeping, and deep darkness is on my eyelids,

Септуагинта предпочита да доведе нещата до прототип на макрочервено чрез думата *συγκέκασται*, със значение *изгарящо в огън, изведнъж се подпали*. (по BibleWorks98).

LXX Job 16:16 ἡ γαστήρ μου συγκέκασται ἀπὸ κλαυθμοῦ ἐπὶ δὲ βλεφάροις μου σκιά

Според BibleWorks98 тази дума се превежда на латински с *comburere*, но Блажени Йероним не я използва във Вулгата, предпочитайки думата за *подпухвам* - *intumuit*.

Славянските преводи на руски, полски и чешки се придържат към *почервяването*:

VUL Job 16:17 facies mea *intumuit* a fletu et palpebrae meae caligaverunt

RST Job 16:16 Лицо мое побагровело от плача, и на веждах моих тень смерти,

BTP Job 16:16 oblicze czerwone od płaczu, w oczach już widzę pomrokę,

BKR Job 16:16 Tvář má oduřavěla od pláče, a na víčkách mých stín smrti jest.

Става ясно, че названието за *мъжко магаре* съдържа в себе си асоциация с макрочервено, а този тип макрочервено не е натоварено с позитивни семантизации (поради липса на асоциация с огъня или с жертвената кръв) и с много усилия би могло да бъде отнесено към макросветлите-макрочервени. От корена на *магаре* חַמּוֹר [хамòр] се образува и думата *сръндак, срънец; газела* חַמּוֹרַי [йахмòр], където вътрешната мотивация очевидно е по линия на червеникавостта.

В Bibleworks98 се обсъжда фактът, че не е ясно кога и как мъжкото магаре започва да се назовава с тази дума, идваща от корен за *ставам червен*, тъй като в Близкия изток много малко от магаретата имат червеникав цвят.

Bibleworks98 посочва факта, че коренът на мъжко магаре е идентичен на корен, от който се образуват думите *смола, кал, битум, дзифт, глина, червена глина, ферментирам, пяна, варя*. За същите думи има и други корени в иврит, но в Битие, 11:3; Изход, 2:3; Йов, 4:19; Пс. 40 срещу българските *кал, глина, смола* се използват производни от този корен. По същия начин стят нещата и с нестандартна дума за *вино*, образувана от същия корен. Така във Второзаконие, 32:14 и Езра, 6:9 срещу българската *вино* стои думата от този корен. Според BibleWorks98 тук трябва да се виждат два различни корена (единият с парадигма *ставам червен, магаре*, а другият за *вино, кал, глина и смола*), въпреки пълното им външно съвпадение.

5.2. Божиите заповеди и мъжкото магаре. Думата חַמּוֹר [хамòр] се използва многократно и винаги, когато в Изход и Второзаконие се вербализират Божиите заповеди. Употребите са повече от 10.

Изход, 13:13

"Estir": 13 A всяко първородно от **осел** ще откупиш с агне или яре; и ако не искаш да го откупиш, тогава ще му пресечеш врата. Ще откупиш и всеки първороден човек между синовете си.

וְכָל־פֶּטֶר חַמּוֹר תִּפְדֶּה בִּשְׂהָ וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ

וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִינְיָד תִּפְדֶּה:

Изход, 20:17

"Estir": Не пожелавай къщата на ближния си, не пожелавай жената на ближния, нито вола му, нито **осела му**, нито какво да е нещо, което е на ближния ти.

WTT Exodus 20:17 לֹא תִחְמַד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תִחְמַד אִשְׁתִּי רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׂוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

Същото е в Изход, 21:33; 22:4; 22:9; 22:10; 23:4 23:5 23:12 34:20; Второзаконие, 5:14; 5:21; 22:3; 22:4; 22:10; 28:31.

5.3. Други значения на корена *Хет-Мем-Рейи*. Има още две значения на корена, от който е думата за мъжко магаре. Те са производни, изведени по линия на семите `червено` и `материал`, налични в изконната семитска семантика на корена.

5.3.1. Вино חָמֵר [хамèр]

Второзаконие, 32:14

Второзаконие, 32:14 С краве масло и с овче мляко, С тлъстина от агнета И от овни васански и от козли, С тлъстина от пшеница; И ти пи **вино** - кръв гроздова.

WTT Deuteronomy 32:14 חָמֵר בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם־חֵלֶב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי־בָשָׂן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֶב כָּלִיּוֹת הַטֶּה וְדָם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֵר:

Езра, 6:9

Езра, 6:9 И каквото би им потрябвало, било телци, овни, или агнета, за всеизгарянията на небесния Бог, тоже жито, сол, **вино**, или дървено масло, според искането на свещениците, които са в Ерусалим, нека им се дават всеки ден непременно,

WTT Ezra 6:9 וְיָמָה חֲשֵׁחַן וּבְנֵי חוֹרִין וְדַכְרִין וְאִמְרִין לְעֲלֹן לְאֵלֶּה שְׂמִיא הַנְּטִין מִלַּח חָמֵר וּמִשֶׁחַ כְּמֵאמֶר כְּהֵנָּא דִּי־בִירוּשָׁלַם לְהֹנָא מִתִּיהַב לְהֵם יוֹם בְּיוֹם דִּי־לֹא שְׁלוֹ:

5.3.2. Смола חָמֵר [хемèр]; кал חֲמֵר [хòмер]

Битие, 11:3 разказва за строителството на Вавилонската кула.

Битие, 11:3

"Estir" Битие, 11:3 И рекоха си един на друг: Елате, да направим тухли и да ги изпечем в огъня. Тухли употребяваха вместо камъни, а **смола** употребяваха вместо **кал**.

WTT Genesis 11:3 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ תְּבַה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבָנָה לְאֶבֶן וַתִּחְמָר הָיָה לָהֶם לְחֲמֹר:

KJV Genesis 11:3 And they said one to another, Go to, let us make brick, and burn them thoroughly. And they had brick for stone, and **slime** had they for **mortar**.

В този стих срещу *смола* стои חָמֵר [хемèр], а срещу *кал* – חֲמֵר [хòмер].

Не е за пропускане да се отбележат и други особености на този стих. В Битие, 11:3 срещу българското „да направим тухли“ стоят две лексеми, които са от корена на думата *бял* לָבָן [льавàn] – *Ламед-Бет-Нун* לבנ. Това са глаголът в постройка НИФАЛ букв. „да построим“ נִלְבְּנָה [нильбенà] и съществителното „тухли“ לְבָנִים [леваним]. Така в Битие, 11:3 от присъствието на корените *Хет-Мем-Рейи* חָמֵר и *Ламед-*

Бет-Нун לבנ се получава подсъзнателно внушение за червен и бял цвят. Тези „бели,, неща (*тухли* и *да направим*) *се пека*т в *огъня*, където в иврит *пека*т נִשְׂרָפָה [нисрефа̀] и *огън* שָׂרָפָה [срефа̀] са от един и същи корен, от който се образува и думата *серафим* שְׂרָפִים [серафѝм]. Така в структурата на стиха има двукратна употреба на три корена: *Хет-Мем-Рейш* חמ"ר, *Ламед-Бет-Нун* לבנ и *Син-Рейш-Фе* שרפ. Да припомним, когато *Нун* и *Фе* са в последната буква в думата те се пишат с друга буква, наричана *Нун Софит* ך и *Фе софит* ם, така че корените могат да се изпишат и така לבן и שרפ.

Изход, 2:3 разказва за копницата, в която Мойсей е пуснат да плува по реката.

Изход, 2:3

"Estir" Изход, 2:3 Но понеже не можеше вече да го крие, взе му рогозен ковчежец и **намаза** го със **смола** и катран, тури детето в него и го положи в тръстиката при брега на реката.

וְלֹא־יָכֹלָה עוֹד הַצִּפּוּרִי וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמָא וַתַּחְמֹרָהּ בַּחֲמֹר וּבִזְפֶּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר׃ WTT Exodus 2:3

В двата примера срещу българската дума *смола* в иврит е חֲמֹר [хөмер]. В Битие, 11:3 срещу *кал* е חֲמֹר [хөмер], а *катран* е זָפֶת [зафөт]. В Изход, 2:3 от корена на *мъжко магаре* е глагола *намаза* תַּחְמֹרָה [тахмерà].

Йов, 4:19 използва думата חֲמֹר [хөмер] в израза *къщи от кал* בְּתֵי־חֲמֹר [батөй хөмер]:

Йов, 4:19

"Estir" Йов, 4:19 Колко повече в ония, които живеят в **къщи от кал**. Чиято основа е в пръстта, И които се смазват като че ли са молци!

וְאֵף שִׁכְנֵי בְּתֵי־חֲמֹר אֲשֶׁר־בְּעֶפֶר יִסּוּדֵם יִדְבְּקוּם לְפָנַי־עֵשׂ׃ WTT Job 4:19

Стихът по страховит начин обрисова духовната бедност и слабост. Наред с упрека, че има хора, които изкарват живота си в плен на материалното („живеят в къщи от кал”), в изречението „чиято основа е пръстта” срещу думата *пръст* стои ивритската дума *прах* עֶפֶר [афəр]. Тук е и молецът, който има библейска семантика не само на лесно смачквано животно, а и като източник на преходност, нетрайност, материалното. Така той се употребява и в Новия завет:

Матей, 6:19-20

Библия, 1991 19 Не си събирайте съкровища на земята, **дето ги яде молец** и ръжда, и **дето крадци подкопават и крадат**; 20 но събирайте си **съкровища на небето, дето ни молец, ни ръжда ги яде**, и **дето крадци не подкопават и не крадат**;

Библия, 1995 19 Недейте си събира съкровища на земята, гдето **молец** и ръжда **ги изяжда**, и гдето крадци подкопават и крадат. 20 Но събирайте си съкровища на небето, **гдето молец и ръжда не ги изяжда**, и гдето крадци не подкопават нито крадат;

Значенията *вино*, *кал* и *смола* сочат изключителността на бялото магаре, защото обичайните значения на корена за мъжко магаре се

реализират в парадигмата на значения `червено` и `материя`. И ако на значението `вино` може да се гледа като на название на сакрален елемент, то на значенията `кал`, `смола` може да се гледа като посока на реализация на корена, обратна на сакралното – към `тъмното`, `земното`, `ниското`, `материалното`, `преходното`, дори към `адското`. Именно тези значения се използват, когато Мойсей е скрит в насмолена кошница, за да не потъва в житейската река, пълна с „нилски крокодили”. В преносен смисъл Мойсей остава скрит в това символично було от смола, символизираща `земното`, `ниското` и `преходното`, до онзи момент от своя живот, когато напуска фараонското семейство. Тогава Мойсей изоставя всички удобства на властимащите срещу това да пасе добитък в полупустинята, след това да се скита 40 години из Юдейската пустиня, и всичките тези неудобства – защото някакъв си роб бил бит от един войник...

5.4. Символ на материалното

Една важна отличителна черта на думата за мъжко магаре חמור [хамòр] е, че мъжкото магаре лесно става символ на материалното, защото от корена на думата се образува думата `материал`, `субстанция` חומר [хòмер], както и глаголът *пена се* и остарялото *смоля, насмолявам* חמיר [хамàр].

Традиционната и съвременната равинска мисъл утвърждават идеята, че „юдейският месия, яздейки магаре, контролира материалното, физическото” [Zohar, Bamidbar, 3:207a]. Рав Ари Кан [рав Кан], преподавател в религиозния университет в Бар-Илан (Израел), припомня в своите популярни лекции коментара от Зохар.

Нещо повече – в съвременното израелско общество идеята, съзирана в отношението `материалното–магарето на месията`, намира разнообразни проявления. Например Сефи Рачлевски в своята книга „Магарето на Месията” [Рачлевски, 1998] развива тезата, че религиозно националистичното движение се опитва да замести демократичната еврейска държава с религиозно теократична, използвайки, „яхвайки” институциите на демократичната държава. Авторът посочва, че религиозният ционист рав Кук разглежда миряните пионери и миряните политици, които установяват и построяват еврейската демократична държава, като магарето на месията. „Материалистите” (тук е играта с думата *магаре* חמור [хамòр] и сродните *материя; материал, субстанция* חומר [хòмер]) са свършили мръсната работа, така да се каже, и сега религиозното националистическо движение е определено от Бог да завземе институциите на държавата, за да ги трансформира в мечтания от религиозните националисти идеал – „месианска същина”.

Материалното се обвързва именно с думата за мъжко магаре, доколкото *мъжко магаре* חָמוֹר [хамор] и *материя* חֹמֶר [хומר] са деривати от един и същи корен. Такъв вид коментари изказват обща идея, базирана обаче само на един от трите „магарешки“ термина, използвани от Захария в 9:9. Този тип коментари пропускат подробностите, напр. елемента на `възвисяване`, идещ от употребата от Захария на думата *магаренце* עַיִר [айр]. Семантиката `възвисяване`, `извисяване` се носи от цялостната семантика на корена на думата *магаренце* (вж. по-нататък за корена *Айн-Юд-Рейш* עַיִר). Другият пропуск е уточнението на Захария, че магарето (חָמוֹר [хамор]) е „син на магарици“ (בֶּן־אֲתוֹנוֹת [бен атоно̀т]). С една дума, в този тип коментари е изпуснат контекста на думите от стиха.

5.5. Текстови семантизации на мъжкото магаре в Стария завет

5.5.1. Магарето при Авраам

Един знаменателен случай на употреба е, когато Авраам тръгва да даде в жертва на Бог своя син – Исаак:

Битие, 22:3

"Estir" На сутринта, прочее, Авраам подрани та оседла **осела си** и взе със себе си и двама от слугите си и сина си Исаака; и, като нацели дърва за всеизгарянето, стана та отиде на мястото, за което Бог му беше казал.

WTT Genesis 22:3 וַיִּשָּׂא כִּם אֲבָרָהֶם בְּבִקְרֵי וַיַּחֲבֹשׂ אֶת־חֲמוֹרוֹ וַיֵּקַח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְשְׂעוּ עֵצִי עֲלָהּ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:

5.5.2. Опозицията `облак` – `мъжко магаре`

Друга символика в юдейските тълкувания е свързана с опозицията `облак` – `мъжко магаре`. Тя възхожда към сцената на жертвоприношението на Исаак от баща му Авраам (Битие, 22:1-10).

Битие, 22:2-3

Битие, 22:2-3 И рече Бог: Вземи сега единствения си син, когото любиш, сина си Исаака, та иди в местността Мория и принеси го там във всеизгаряне на един от хълмовете, за който ще ти кажа. 3 На сутринта, прочее, Авраам подрани та оседла **осела си** и взе със себе си и двама от слугите си и сина си Исаака; и, като нацели дърва за всеизгарянето, стана та отиде на мястото, за което Бог му беше казал.

WTT Genesis 22:5 וַיֹּאמֶר אֲבָרָהֶם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־חֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנֶּעַר גֵּלְכָה עִדְכָה וְנִשְׁתַּחֲוִיָה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

Според юдейската традиция Авраам и Исаак виждат един облак над хълма Мория. Това е отразено в Битие, 22:4, където в ивритския текст не се наблюдава дума за *облак*, а и никой от българските преводи не използва *облак*.

Битие, 22:4

"Estie" На третия ден Авраам подигна очи и видя мястото надалеч.

WTT Genesis 22:4 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִשָּׂא אֲבָרָהֶם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרְחֹק;

Юдейската традиция обаче съзира тук *облак* поради наличието на две думи, позволяващи такова тълкуване – думата *повдигам, вдигам нагоре* נָשָׂא [исà] и/или думата *очи* עֵינָיו [енайв] (букв. *неговите очи*). Българските преводи правилно декодират тези две думи с първото им значение – *подигна очи*. На иврит обаче е възможно думата עָיַן [айн] да означава и *извор; фонтан*, а думата נָשָׂא [исà] има множество значения и различни производни от нейния корен: библ. *принц, лидер, капитан*; съвр. *президент* נֹשֵׂא [насй]; *пара, вдигаща се пара* נֹשֵׂת [насй] (с това значение в Еремия, 10:13; 51:16); *олтар, въздигнато място* מִזְבֵּחַ [масà] и др.

Затова е възможно талмудистите да твърдят, че всички други спътници на Авраам и Исаак не виждат този облак над хълма. Това е знакът, който повелява, че на този хълм трябва да се извърши жертвоприношението на Исаак. Облакът е символ на продължаване на духовния живот, на нещо, което е извън материалния живот. Затова в Талмуда (Санедрин, 98а) се заключава, че месията е кротък, мирен, а за хората остава личният избор на поведение: „Ако те са достойни – той ще дойде с облаците от небесата; ако не са – той ще дойде бавно, яздейки магаре.” Вж. Талмуд, Санедрин 98а; [рав Кан] и др.

Друг е въпросът, че талмудическото тълкуване е основано по-скоро на словообразователната мотивация на термина за женско магаре אֲתוֹן [атòн], където във вътрешната форма е възможно да се различи признака `бавен вървеж`. Гезениус и *Easton Bible Dictionary* посочват, че *магарицата* е наречена אֲתוֹן [атòн] поради бавния ѝ вървеж.

5.5.3. `Мир`, `миролюбие`. Важна семантизация на магарето в Библията е `мир`, `миролюбие`. BibleWorks98 отбелязва, че, за разлика от мулетата и конете, които се асоциират с война, магаретата се асоциират с мир. Затова магарето се асоциира с миролюбието в 2 Царства, 19:16/27, при месията в Захария, 9:9, Матей, 21:5, 7.

Интересът към магарето личи от посочената много качествена библиография в BibleWorks98: Cohon, Samuel, "Ass," in ISBE, I, pp. 287-88. McCullough, W. S., "Ass," in IDB, II, pp. 260-61. McKenzie, J. L., "Ass" in Dictionary of the Bible, I, Bruce, 1965, pp. 62-63. G.H.L. McCarthy, D. J., Treaty and Covenant, Pontif. Biblical Inst., 1963, p. 53.

5.5.4. Завещание (незавидно) на Яков към племето Исхар

Битие, 49:14-15

Библия, 1995 14 Исахар е як **осел**, Който се е проснал между кошарите; 15 И като видя, че мястото беше добро за почивка, И че страната беше приятна, Подложи плещите си за товар, И стана слуга подчинен.

Очевидна е критиката на Яков към синовете на Исхар за техния душевен мързел, съчетан с физическата им сила. Затова племето Исхар има незавидната съдба на „подчинен слуга”. Само няколко стиха преди

това, в Битие, 11, за племето Юда, Яков отрежда съвсем различна съдба, съответно липсва думата за *мъжко магаре*, за сметка на въведждането на важните термини „вързаното жребче на ослица“ и „синовете на ослица“, свързани с Месията.

5.5.5. Йосиф и неговите братя

Битие, 42:27

Библия, 1995 Но когато един от тях развърза чувала си на мястото за пренощуване, за да даде храна на **осела си**, видя, че парите му бяха отгоре в чувала.

Битие, 44:13

Библия, 1995 И тогава раздраха дрехите си, натовариха всеки **осела си**, и се върнаха в града.

Двата стиха визират ситуацията, в която Йосиф вече е везир в Египет и прибягва до хитрости, за да доближи семейството си до себе си, но не и без някой друг урок за причиненото зло. Например обвинение в шпионаж, обвинение в кражба на пари и др.

5.5.6. Мойсей и мъжкото магаре. В юдейската тълкувателна традиция върху Петокнижието многократно се изтъква, че на магаре в Петокнижието яздят само трима души – Авраам (Битие, 22:4), Мойсей (Изход, 4:20) и месията (Битие, 49:11). Случаят с Мойсей е малко след като Бог му се открива и му възлага задачата да поведе Изхода на евреите от Египет (Изход, 4:20).

Изход, 4:20

"Estir" Изход, 4:20 И тъй, Мойсей взе жена си и синовете си, качи ги на **осел**, и тръгна да се върне в Египетската земя; Мойсей взе и Божия жезъл в ръката си.

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיֵּרָכְבּוּ עַל-הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-מִטְּהָה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

Може да се направи извода, че магарето е спътник на решаващи кулизии с патриарсите на еврейския народ – веднъж това е моментът на жертвоприношението на Исаак, за което Авраам е готов в името на Бога, а при Мойсей това е историческият момент на тръгването за Изхода, едно тръгване към монотеизма и свободните хора, което в метафоричен смисъл продължава и до днес. Показателно и възпитателно е, че в този поход към монотеизма и свободния дух на хората Мойсей взима най-важните неща за един човек – семейството (жена си и синовете си), жезъла, наречен „Божия жезъл“, и магарето. С една дума, Мойсей взима най-необходимото със себе си – най-близките от семейството си, Божия жезъл и миролюбието.

В Изход, 4:20 прозира и дълбоко символичен смисъл, стигащ до кабала. Пита се „Как е възможно на едно магаре да натовариш и жена си, и синовете си. И в иврит магарето е едно, става дума за синове, макар че текстът дотук информира за един син. Другият момент, коментирани в литературата е, че „Божия жезъл“, с който се извършват чудеса е от синый камък, наричан в Стария завет סַפִּיר [сапфир]. За мене са неизвестни причините, поради които в широк кръг от публикации и в различните енциклопедии има такова единодушие, че в Изход, 24:10

настилка под Трона Господ, която Мойсей и още 73 първенци виждат, е именно нещо подобно на полускъпоценния камък Lapis lazuli. Lapis lazuli е мек и крехък камък, който се поврежда, когато се постави във вода. Използва се в древността във всички средиземноморски култури. Така или иначе има мнение, че този жезъл е направен от нещо, което има синия цвят на настилка под Трона на Господ. По-подробно вж. „Синята светлина на Трона на Господ”.

Има още един шокиращ с драматизма си случай, в който текстът маркира целия сюжет с два важни маркера – магарето тип חמור [хамор] и Божията слава. Става дума за Числа, 16, в която е описано как живи хора са погълнати от ада. Числа, 16 описва два бунта против статуса на Мойсей като пророк водач, на Аарон като първосвещеник и против цялото деяние на Изхода. Бунтовниците са от различни племена, включително и от Левит. Те се бунтуват срещу йерархичната структура на израилтянското общество, изградена от Мойсей, смятат, че Египет е страната, където тече мед и мляко, а не лелеяната страна, към която Мойсей тъй дълго води племената. Мойсей решава проблема пред съда на Бог – всички, с кадилници с тамян в ръка, да се допитат до скинията. В резултат Господ иска да унищожи недоволните. Наказанието за първия бунт, постигнато чрез Господнята слава, е страшно. За разбунтувалите се под водачеството на Корей „земята се разпукна под тях. „32 Земята отвори устата си и погълна тях, домочадиата им, всичките Корееви човеци и всичкия им имот. 33 Те и всичко тяхно **слязоха живи в ада**, земята ги покри, и те погинаха отсеред обществото.” Останалите 250 недоволни са убити като „огън излезе от Господа и пояде ония двеста и петдесет мъже, които принесоха темяна”. Вторият бунт се случва на другия ден, когато голямата част от израилтяните смятат, че Мойсей и аарон са убили техните съплеменници. Наказанието за този бунт е, че умират „четирнадесет хиляди и седемстотин човеци, освен ония, които умряха в Кореевата работа”, въпреки, че Мойсей и Аарон успяват да измолят опростяване.

Цялата история е маркирана с твърдението на Мойсей, че не е злоупотребил с властта: „аз не съм взел нито един осел от тях, и никому от тях не съм сторил зло”.

Числа, 16
"Estir" 4 11 Така, че ти и цялата ти дружина сте се събрали против Господа; защото кой е Аарон, та да роптаете против него? 12 И Мойсей изпрати да повикат Датана и Авирона, Елиавовите синове; а те отговориха: Няма да дойдем. 13 Малко ли е това, гдето си ни извел из земя, в която текат мляко и мед, за да ни измориш в пустинята, та още и владетел ли искаш да направиш себе си над нас? 14 При това, ти не си ни довел в земя, гдето текат мляко и мед, нито си ни дал да наследим ниви и лозя. Ще извърташ ли очите на тия хора? Няма да дойдем. 15 Тогава Мойсей се разсърди много, и рече Господу: Не погледвай благосклонно на приноса им; **аз не съм взел нито един осел от тях, и никому от тях не съм сторил зло.** 16 И Мойсей рече на Корей: Утре ти и всички, които си събрал, да се намерите пред Господа, - ти, и те, и Аарон; 17 и вземете всеки кадилницата си, турете в тях темян, и занесете пред Господа всеки

кадилницата си, двеста и петдесет кадилници; също и ти и Аарон, – всеки своята кадилница. 18 Прочее, те взеха всеки кадилницата си, туриха огън в тях, туриха в тях и темян, и застанаха пред входа на шатъра за срещане заедно с Моисей и Аарона, 19 Корей събра против тях и цялото общество пред входа на шатъра за срещане; и Господната слава се яви на цялото общество. 20 Тогава Господ говори на Моисей и Аарона, казвайки: 21 Отделете се отсрещу това общество, за да ги избият в един миг. 22 А те паднаха на лицата си и рекоха: О Боже, Боже на духовете на всяка твар! ако един човек е съгрешил, ще се разгневиш ли на цялото общество? 23 Тогава Господ говори на Моисей, казвайки: 24 Говори на обществото, казвайки: Отстъпете от жилищата на Корей, Датана и Авирона. 25 И тъй, Моисей стана та отиде при Датана и Авирона; подир него отидоха и Израилевите старейшини. 26 И говори на обществото, казвайки: Отстъпете, моля ви се от шатрите на тия нечестиви човеци, и не се допирайте до нищо тяхно, за да не погинете всред всичките техни грехове. 27 И тъй, те навред отстъпиха от жилищата на Корей, Датана и Авирона; а Датан и Авирон излязоха та застанаха при входовете на шатрите си, с жените си и малките си деца. 28 И рече Моисей: От това ще познаете, че Господ ме е изпратил да извърша всички тия дела, и че не ги правя от себе си: 29 ако тия човеци умрат, както умират всичките човеци, или ако им се въздаде, според както се въздава на всичките човеци, то Господ не ме е изпратил; 30 но ако Господ направи ново нещо, – ако отвори земята устата си та погълне тях и всичко, което е тяхно, и те слязат **живи в ада**, тогава ще познаете, че тия човеци презряха Господа. 31 Като изговори той всички тия думи, земята се разпукна под тях. 32 Земята отвори устата си и погълна тях, домоладията им, всичките Корееви човеци и всичкия им имот. 33 Те и всичко тяхно **слязоха живи в ада**, земята ги покри, и те погинаха отсрещу обществото. 34 А целият Израил, които бяха около тях, побягнаха, като извикаха, думайки: Да не погълне земята и нас. 35 И огън излезе от Господа и пояде ония двеста и петдесет мъже, които принесоха темяна.

Любопитен детайл е, че Бог иска кадилниците на убитите да останат свещени и от тях трябва да се направят плочи за обков на олтара, за „да напомнюват на израилтяните, че никой чужд човек, който не е от Аароновото потомство, не бива да пристъпва да принася темян пред Господа, за да не стане като Корей и дружината му” (стих 40).

Цялата тази драматична до жестокост случка за изхода на евреите от робския манталитет е придружена със споменаване на думата за *мъжко магаре* в контекста на разговор на Мойсей с Господ, в който той моли да Бог да не гледа благосклонно на този бунт, защото Мойсей никога не е взимал (насила или под формата на данък) магаре от недоволните от Изхода. Пита се дали магарето е разбирано като нещо ценно или нещо като нещожко. Изразът позволява и двете тълкувания днес, след 3120 години. Важното е, че пророкът настоява, че не се е отнасял зле с тези хора („не съм взел нито един осел от тях, и никому от тях не съм сторил зло”).

5.5.7. Животът на Давид

Изглежда цар Давид наистина е бил обичан от Господ, защото в описанията на неговия живот най-често от всички персонажи в Стария завет се споменава магарето, при това в различни ситуации и с различни думи. Имах колебание как да озаглавя тази точка „Кариерата на Давид” или „Животът на Давид”. Надделя „Животът”, защото след като става цар и се сдобива с огромна челяд Давид търпи мъки и нещастия от обичните си синове.

Давид е помазан за цар от първосвещеника и отива на магаре при Саул

Заслужава си да се цитира цялата история, която не включва едно обикновено пътуване, а става в контекста на това, че Саул е загубил Божието благоволение, а първосвещеникът Самуил отива на крака до Витлеем и помазва в бащината му къща Давид за цар. Думата חָמֹר [хамòр] е в 1 Царства, 16:20. Пълновластен цар на дванадесетте племена Давид става чак десет години след това помазване.

1 Царства, 16

"Estir" 1 Тогава Господ каза на Самуила: До кога ще плачеш за Саула, тъй като аз съм го отхвърлил да не царува над Израиля? Напълни рога си с миро та иди; аз те изпращам при витлеемеца Есей; защото си промислих цар измежду неговите синове. 2 А Самуил каза: Как да ида? ако чуе Саул, ще ме убие. И Господ каза: Вземи със себе си юница и речи: Дойдох да пожертвувам Господу; 3 и покани Есея на жертвата. Тогава аз ще ти покажа какво да правиш; и ще ми помажеш, когато ти посоча по име. 4 И Самуил стори каквото Господ каза, и дойде във Витлеем. А градските старейшини го посрещнаха разтреперани, и рекоха: С мир ли идеш? 5 И той рече: С мир. И да пожертвувам Господу; осветете се и дойдете с мене на жертвата. И той освети Есея и синовете му и ги покани на жертвата. 6 И като влизаха и видя Елиава, каза си: Несъмнено пред Господа е помазаникът му. 7 Но Господ каза на Самуила: Не гледай на лицето му, нито на високия му ръст, понеже съм го отхвърлил; защото не е както гледа човек, понеже човек гледа на лице, а Господ гледа на сърце. 8 Тогава Есей повика Авинадава та го направи да мине пред Самуила; а Самуил каза: И тогава не е избрал Господ. 9 Тогава Есей направи да мине Сама; а той каза: Нито тогава е избрал Господ. 10 И Есей направи да минат седемте му сина пред Самуила; но Самуил каза на Есея: Господ не е избрал тия. 11 Тогава Самуил рече на Есея: Присъствуват ли тук всичките ти чада? И той рече: Остава още най-младият; и, ето, пасе овцете. И Самуил каза на Есея: Прати да го доведат; защото няма да седнем около трапезата догде не дойде тук. 12 И прати та го доведоха. И той беше рус, с хубави очи, и красив на глед. И Господ каза: Стани, помажи го, защото той е. 13 Тогава Самуил взе рога с мирото та го помаза всред братята му; и Господният Дух дойде със сила на Давида от същия ден и после. Тогава Самуил стана та си отиде в Рама. 14 А Господният Дух беше се оттеглил от Саула, и зъл дух от Господа го смущаваше. 15 И така, слугите на Саула му рекоха: Ето сега, зъл дух от Бога те смущава; 16 затова нека заповяда господарят ни на слугите си, които са пред тебе, да потърсят човек, който знае да свири с арфа; и когато злият дух от Бога е на тебе, той ще свири с ръката си, и ще ти стане добре. 17 И Саул каза на слугите си: Намерете ми човек, който свири добре, и доведете го при мене. 18 Тогава едно от момчетата проговори казвайки: Ето видях един от синовете на витлеемеца Есей, който знае да свири и е силен и храбър военен мъж, в слово разумен, и красив човек: и Господ е с него. 19 Тогава Саул проводи пратеници до Есея да рекат: Прати ми сина си Давида, който е с овците. **20 И тъй Есей взе осел натоварен с хляб, и мех с вино, и едно яре, та ги прати на Саула със сина си Давида.** 21 И Давид дойде при Саула, та застана пред него; и той го обикна много; и Давид му стана оръженосец. 22 И Саул прати да кажат на Есея: Нека стои Давид пред мене, моля, защото придоби моето благоволение. 23 И когато злият дух от Бога беше на Саула, Давид вземаше арфата и свиреше с ръката си; тогава Саул се освежаваше и ставаше му добре, и злият дух се оттегляше от него.

Ситуацията с помазването на Давид за цар се обогатява знаково с ивритския термин חָמֹר לֶחֶם [хамòр лèхем]. Давид Тошио Цимура [Цимура, 1992] разсъждава надълго и нашироко за възможните преводи на този термин, коментирайки различни английски преводи, за да достигне накрая до правилността на българския превод. Аз бих казал, че терминът може да се смята за криптирана информация за следната верига `Витлеем като родно място на Давид и месията + мъжко магаре + кодиране на факта, че новият помазан цар е Давид, без това да казва с думи на Саул`. Витлеем означава „хлебарница“ на иврит. Целият дар звучи и като пророчество за новозаветната парадигма „вино („моята

кръв”), хляб („моята плът”) и яре (в юдейската традиция яре и агне са равностойни като жертвено животно). Този дар е равностоеен на пасхалната „Тайна вечеря”. Към това е добавено мъжкото магаре, което е равностойно на „яздене, овладяване на материалното”. В цялата история е налице още един символен момент – бащата на Давид се казва *Есей*, както се казват и есеите, за които Христос не казва нито една критична дума в Новия завет. А есеите са най-вероятните обитатели на общината в Кумран. Така терминът חָמֹר לֶחֶם [хамòр лèхем] има и „просто” тълкуване, като част от дар, и тълкуване „ремец” (загатване), и тълкуване „драш” (търсене в останалите части на Библията).

Женитба с Абигайл / Авигея

Думата חָמֹר [хамòр] се явява в историята с Абигайл / Авигея. Авигея, както е в българските преводи, е жена на богатия Навал. Тя е жена, „благоразумна и красива, а мъжът opak и нечестив в делата си”. Давид вече се е прославил с военни подвизи и хитрост, вече е зет на Саул, а Саул е успял да го припознае за свой конкурент за короната и враг. Давид има дружина от въоръжени и боеспособни млади мъже. Бъдещият цар откровено рекетира Навал да му плаща данък, Навал му отказва, а Давид се готви да го убие. „Тогава Авигея побърза та взе двеста хляба, два меха вино, пет сготвени овци, пет мери пържено жито, сто грозда сухо грозде и двеста низаници смокини, и ги натовари на **осли**. И рече на момчетата си: Вървете пред мене; ето аз ида след вас. Но на мъжа си Наваля не каза нищо. И като седеше тя на **осела** и слизаше под сянката на гората, ето, Давид и мъжете му слизаха към нея; и тя ги срещна. А Давид беше казал: Наистина напразно съм пазил всичко що имаше тоз човек в пустинята, и нищо не се изгуби от всичко що имаше; но пак той ми въздаде зло за добро. Така да направи Бог на Давидовите неприятели, да! и повече да притури, ако до утрешната зора оставя едно мъжко от всичко що е негово. И Авигея, като видя Давида побърза та слезе от **осела**, и падна пред Давида на лицето си, та се поклони до земята. И, като припадна при нозете му, рече: На мене, господарю мой, на мене нека бъде това нечестие; и нека говори, моля, слугинята ти в ушите ти; и послушай думите на слугинята си. Моля, нека господарят ми не обръща никакво внимание на тоя злощав човек Наваля; защото каквото е името му такъв е и той; Навал е името му, и безумие обитава в него; а пък аз, твоята слугиня, не видях момците на господаря си, които си пратил.” (1 Царства, 25:18-25)

Авигея спасява мъжа си от сигурна смърт, но когато му съобщава, че Давид е възнамерявал да го убие, богаташът получава удар и на другия ден умира. Когато научава за смъртта на Навал, Давид пожелава да се омъжи за Авигея: „Давидовите слуги дойдоха при Авигея в

Кармил, говориха ѝ казвайки: Давид ни прати при тебе да те вземе за жена. И тя стана та се поклони с лицето си до земята и рече: Ето, слугинята ти е служителка да мие нозете на господаревите си слуги. Тогава Авигея побърза та стана и се качи на **осел**, заедно с пет нейни момичета, които отиваха подир нея; и отиде след пратениците на Давида, и му стана жена. Давид взе още и Ахиноам от Езраел; и тия двете му станаха жени. А Саул беше дал дъщеря си Михала, Давидовата жена, на Фалтия Лаисовия син, който беше от Галим.” (1 Царства, 25:40-44)

Историята изглежда незначителна пред борбата на Давид за власт, в която той напредва сигурно, но бавно. След женитбата се с Авигея и Ахиноам Давид още веднъж има възможност да убие Саул, но не прави това поради уважение към институцията „помазан за цар”. Дори след смъртта на Саул Давид не е пълновластен цар на израилтяните няколко години, в които той е цар на Юдея, но не над Израил, където управлява хромият син на Саул, Исвостей; дори когато е признат за цар от всички племена остава седем години в Хеврон и едва тогава тръгва към Ерусалим (Евус) превзема го, и го прави свой и Божи град. На фона на своята незначителност в сравнение с историческите събития, женитбата за Авигея / Абигайл е повратен момент, в който Давид за първи път има семейство, тази жена му ражда синове и дъщери. Изглежда почти сигурно, че след брака си с Ависея Давид престава да бъде сиромаш, нещо, което той е бил по време на сватбата си с Михала. Първият му брак е с дъщерята на Саул, Михала, за която е казано, че го обича. Както един приказен герой, за да се ожени за обещаната царска щерка, бедното овчарче изпълнява невъзможна задача – да донесе 100 кракожия на филистимци. Митичният герой донася не 100, а 200 кракожия от вражеския стан.

1 Царства, 18: 25-29

“Estir” 25 А Саул каза: Така да говорите на Давида: Царят не ще вено, но сто филистимски кракожия, за да си отмъсти на царевите неприятели. Но Саул замислюваше да направи Давида да падне чрез ръцете на филистимците. 26 А когато служителите му известиха на Давида тия думи, угодно беше на Давида да стане зет на царя; за туй, и преди да изминат определените за това дни, 27 Давид стана та отиде, той и мъжете му, и уби от филистимците двеста мъже; и Давид донесе кракожията им и даде ги напълно на царя, за да стане царски зет. И Саул му даде дъщеря си Михала за жена. 28 И Саул видя и позна, че Господ беше с Давида; а Сауловата дъщеря Михала го обичаше. 29 И тъй, Саул още повече се страхуваше от Давида; и Саул стана Давидов враг за винаги.

Животът на Давид с Михала не е белязан от позитивно развитие – и поради личните им отношения, и поради сложните отношения с баща ѝ (стига се дотам Саул да я даде след време на друг за съпруга), и поради любовта на Давид към брат ѝ Йонатан:

1 Царства, 18: 12-24

“Estir” 12 И Саул се страхуваше от Давида, понеже Господ беше с него, а от Саула беше се оттеглил. 13 Затова Саул го отстраняваше от при себе си, и постави го хилядник; и той излизаше и влизаше пред людето. 14 И Давид се обхождаше разумно във всичките си пътища; и Господ беше с него. 15 Затова Саул, като гледаше, че Давид се обхождаше твърде разумно,

страхуваше се от него. 16 А целият Израил и Юда обичаха Давида, понеже излизаше и влизаше пред тях. 17 Тогава Саул каза на Давида, Ето по-голямата ми дъщеря Мерава; нея ще ти дам за жена; само служи ми храбро, и воювай в Господните войни. Защото Саул си каза: Нека моята ръка не се дига върху него, но ръката на филистимците нека се дигне върху него. 18 И Давид каза на Саула: Кой съм аз, и какъв е животът ми, и какво е бащиното ми семейство между Израиля, та да стана аз царски зет? 19 Обаче, във времето, когато Сауловата дъщеря Мерава трябваше да се даде на Давида, тя бе дадена на меолатянина Адриил за жена. 20 А Сауловата дъщеря Михала обичаше Давида, и като известиха това на Саула, стана му угодно. 21 И рече Саул: Ще му я дам, за да му бъде примка, и за да се дигне върху него ръката на филистимците. Затова Саул каза на Давида втори път: Днес ще ми станеш зет. 22 И Саул заповяда на слугите си, казвайки: Говорете тайно на Давида и кажете: Ето, благоволенията на царя е към тебе, и всичките му служители те обичат; сега, прочее, стани зет на царя. 23 И тъй, Сауловите служители говориха тия думи в ушите на Давида. Но Давид рече: Лесно нещо ли ви се вижда да стане някой царски зет? А аз съм човек сиромаш и нищожен. 24 И служителите на Саула му известиха, казвайки: Така и така казва Давид.

2 Царства, 1:26

"Estir" Преоскръбен съм за тебе Ионатане, брате мой! Рачителен ми беше ти; Твоята любов към мене беше чудесна, Превъзхождаше любовта на жените.

Около петнадесет години след тяхната сватба, последвана от злощастен брак, между Давид и Михала продължава да тлее искрата на страстните отношения. Тук е и много коментираният епизод за това как Давид танцува в екстаз по лепеп ефод при внасянето на ковчега на завета в Ерусалим. Вж. „Видове лен в Стария завет”. Михала критикува Давид, че се посрамил, като е танцувал по долни дрехи на публично място. Давид я прокллина и тя остава бездетна до края на живота си. Описание на отношенията им е и епизодът, когато Давид се опитва да си върне Михала, но в крайна сметка я разменя срещу подкрепата на Авенир, военачалник на сауловия син, Ивостей:

2 Царства, 3:14:20

"Estir" 14 И Давид прати човеци до Сауловия син Ивостей да кажат: Предай жена ми **Михала, която съм взел за жена срещу сто филистимски кракокожия**. 15 Ивостей, прочее, прати та я взе от мъжа й Фалатиила Лаисовия син. 16 И мъжът й дойде с нея, и като вървеше плачеше, и я последва до Ваурим. Тогава Авенир му каза: Иди, върни се; и той се върна. 17 А Авенир влезе във връзка с Израилевите старейшини и рече: В миналото време вие сте искали Давида да царува над вас; 18 сега, прочее, сторете това, защото Господ е говорил за Давида, казвайки: Чрез ръката на слугата Си Давида ще избавя людете Си от ръката на филистимците и от ръката на всичките им неприятели. 19 Авенир говори още и в ушите на вениаминците; също Авенир отиде да говори и в ушите на Давида в Хеврон всичко, що бе угодно на Израила и на целия Вениаминов дом. 20 И тъй, Авенир дойде при Давида в Хеврон, и с него двадесет мъже. И Давид направи угощение на Авенира и на мъжете, които бяха с него.

Ако трябва да се завърши историята между Давид и Михала, то продължението е следното. В 2 Царства, 21 Давид праща седемте деца на Михала от Фалатиил на заколение, за да омилостиви гаваонците, които имат стари сметки за уреждане със семейството на Саул. Гаваонците са от малкото аморейци, на които израилтяните са се клели да ги оставят живи, а Саул се опитал да ги убие. Тригодишният глад в при царуването на Давид е причинено от тази измама на Саул. След това Давид събира костите на Саул и Ионатан, на дадените в жертва на гаваонците членове на семейството на Саул, погребва ги достойно и сушата престава.

Амнон изнасилва сестра си, Тамар, а брат ѝ, Авесалом, убива Амнон. Авесалом в изгнание. Авесалом в заговор против Давид. Авесалом е убит.

В 2 Царства, 13-19 се разгръща епическа трагедия. Амнон, син на Давид, се влюбва в сестра си Тамар. Изнасилва я и не желае да се ожени за нея. Давид не наказва Амнон, а братът на Тамар – Авесалом – умно мълчи две години, докато придумва баща си Давид всички братя да му гостуват. Когато Амнон си пийва, слугите на Авесалом, по негова заповед, убиват Амнон. Всички останали братя се уплашват, яхват своите *мулета* и бягат. Думата за *мулетата* на царските синове е פִּרְדָּא [пирдà], същата, която е използвана за царското муле, ритуално възседнато от Соломон при помазването му за цар.

2 Царства, 13:29

29 И Авесаломовите слуги сториха на Амнона според както Авесалом заповяда. Тогава всичките царски синове станаха и възседнаха всеки на **мъската** си та побягнаха.

וַיַּעֲשׂוּ נַעֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לְאַמְנוֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה אַבְשָׁלוֹם WTT 2 Samuel 13:29

וַיָּקִמוּ כָל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּרְכָּבוּ אִישׁ עַל-פִּרְדּוֹ וַיָּבֹגּוּ:

След това Авесалом побягва и живее в Гесур три години. Един от близките на Давид, Йоав Саруиният син, разбира, „че сърцето на царя беше наклонено към Авесалом“. Организира нещата така, че Давид да позволи Авесалом да се завърне. Авесалом се връща в Ерусалим, но Давид казва, че условието е да не го вижда. Две години Авесалом живее в Ерусалим, но не се среща с баща си Давид. Пак чрез Йоав, срещата се случва, защото Авесалом вече не е съгласен това положение да продължава. „Тогава Йоав дойде при царя та му извести това; и той повика Авесалома, който като дойде при царя, поклони се с лице до земята пред царя; и царят целуна Авесалома.“ (2 Царства, 14:33) Авесалом обаче не се задоволява с това и решава да сваля баща си от власт. Авесалом е красив и умен, успява не само да привлече на своя страна единадестте племена, но и съветници, и близки на Давид. Сред тях е съветникът на Давид, Ахитофел, който е опитен стратег. Заговорът е успешен и Давид взема ковчега на завета, първосвещеника Садок, левити, слуги, боеспособни войни и бяга от Ерусалим. Праща свои подставени хора в лагера на сина си. Ахитофел дава съвет на Авесалом, който би довел до пленяването или убийството на Давид. Чрез своите подставени хора Давид успява да отклони Авесалом от вслушване в съвета на Ахитофел. Ахитофел напуска лагера на Авесалом и се самоубива до гроба на баща си. Когато напуска лагера на Авесалом, Ахитофел поема пътя на ужасната си смърт на магаре חַמּוֹר [хамòр]:

2 Царе 17:23

"Estir" 23 А Ахитофел, като видя, че съветът му не се възприе, **оседла осела си** и стана та отиде у дома си, в своя град; и като нареди домашните си работи, обеси се. Така умря; и погребан бе в бащиния си гроб.

וַיִּחַבֵּשׁ וַיִּתְּנֵם וַיִּלְךָ אֶל-בֵּיתוֹ אֶל-עִירוֹ וַיֵּצֵא אֶל-בֵּיתוֹ
וַיִּתְּנֵם וַיִּקְבֵּר בְּקִבְרֵ אָבִיו:

Всъщност Ахитофел логически стига до извода, познавайки Давид, че ако не последват неговия съвет, гибелта на заговора е неизбежна.

Шестнадесета глава от 2 Царства започва с един странен епизод.

2 Царе 16, 1-4

"Estir" 1 И когато Давид беше преминал малко върха на хълма, ето, Мемфивостеевият слуга Сива го срещна с два оседлани **осела**, на които имаше двеста хляба, сто грозда сухо грозде, сто низаници летни овощия и мех вино. 2 И царят каза на Сива: Защо носиш това? А Сива рече: **Ослите са, за да язди царското семейство**, а хлябовете и летните овощия, за да ги ядат момците, а виното, за да пият ония, които изнемощяват в пустинята. 3 Тогава рече царят: А где е синът на господаря ти? И Сива каза на царя: Ето, остава в Ерусалим, защото рече: Днес Израилевият дом ще ми възвърне бащиното ми царство. 4 И царят каза на Сива: Ето, твой е целият Мемфивостеев имот. И рече Сива: Кланям ти се; нека придобия твоео благоволение, господарю мой царю.

На пръв поглед епизодът никак не е странен – човек, който проявява вяност в толкова тежък и опасен момент е възнаграден богато. От друга страна, като се има предвид актуалната военна и психологическа ситуация, излиза, че този човек е действал против всяка логика на актуалните събития, като добре виждащ пророк. Затова си спомняме всички значения на думата *осли / мъжки магарета* חֲמוֹרִים [хаморим], завещанието на Яков за племето Юда, заедно с хранителните припаси, натоварени от Сива на магаретата.

В същата тази глава Семей, който е от семейството на Саул, кълне Давид за пролятата кръв. Давид отклонява желанието на своите стражи да го убият, но преди да умре заръчва на Соломон да не пощади Семей.

Смъртта на Авесалом, дълго оплакван, разбира се от Давид, е белязана от присъствието на *царската мъска*, на *царското муле* פִּרְדָּה [пирдà]. При това думата е използвана цели три пъти в стих 9, разказващ за смъртта на Авесалом.

2 Царе 18:9

"Estir" И случи се Авесалом да се срещне с Давидовите слуги. А Авесалом яздеше на **мъска**; и като влезе **мъската** под гъстите клони на един голям дъб, главата му се хвана в дъба, и той увисна между небето и земята: а **мъската** мина изпод него.

וַיִּקְרָא אֲבִשָׁלוֹם לְפָנָיו עֲבָדֵי הָרֹד וְאֲבִשָׁלוֹם רָכַב
עַל-הַפֶּרֶד וַיָּבֵא הַפֶּרֶד תַּחַת וּבֵין הָאֲרָזִים וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר-תַּחְתָּיו
שׁוֹבֵךְ הָאֵלֶּה הַגְּדוּלָּה וַיִּחַזַּק רֹאשׁוֹ בְּאֵלֶּה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם עֹבֵר:

В четири глави на 2 Царства е ръзгърната семейната, царска, но и човешка трагедия на великия политик, военачалник и любовник, Давид. Изнасилвания, братоубийства, самоубийство, смърт, насилие, коварна дипломатия и заговори, мъка от загубата на най-големите синове... все ще пропуснем нещо. Всичко това е от живота на Давид и е

маркирано от присъствието на думата за мъжко магаре חמור [хамор], както и от думата (царското) муле פרה [пирдà).

Соломон изпълнява заръката на Давид да убие Семей

Този сюжет е еднакво важен и за Давид, и за Соломон. Така или иначе, Семей „оседлава осела си“, напуска Ерусалим и с това нарушава заповедта на Соломон, макар че не използва това пътуване за заговор против Соломон. Това става мотив Соломон да изпълни една типична за Давид заръка: Давид се държи като голям политик и преживе не демонстрира елементарна отмъстителност, но не забравя да заръча след смъртта му Соломон да въздаде отмъщение на този член на Сауловото семейство, който го кълнал публично за пролятата кръв.

3 Царе, 2

“Estir” 8 И ето с тебе вениаминецът Семей Гираевият син, от Ваурим, който ме прокле с горчива клетва в деня, когато отидох в Маханаим; слезе обаче да ме посрещне при Йордан, и заклех му се в Господа, като рекох: Няма да те убия с меч. 9 Сега, прочее, да го не считаш за невинен; защото си мъдър човек и ще знаеш, що трябва да му направиш за да сведеш белите му коси с кръв в гроба. 10 И така, Давид заспа с бащите си, и биде погребан в Давидовия град. ... 36 Тогава царят прати да повикат Семей, и рече му: Построй си къща в Ерусалим и живей там и да не излезеш от там на никъде; 37 защото, знай положително, че в деня, когато излезеш и преминеш потока Кедрон, непременно ще бъдеш убит; кръвта ти ще бъде на твоята глава. 38 И Семей рече на царя: Добра е думата; според както каза господарят ми царят, така ще стори слугата ти. И Семей живя в Ерусалим доволно време. 39 А след три години, двама от Семеевите слуги побягнаха при гетския цар Анхуса, Мааховия син; и известиха на Семей, казвайки: Ето, слугите ти са в Гет. 40 Тогава Семей, като стана та оседла осела си, отиде в Гет при Анхуса за да потърси слугите си; и Семей отиде та доведе слугите си от Гет. 41 И извести се на Соломона, че Семей ходил от Ерусалим в Гет и се върнал. 42 Тогава царят прати да повикат Семей, и му рече: Не те ли заклех в Господа и те предупредих, като рекох: Знай положително, че в деня, когато излезеш и отидеш вън, где и да е, непременно ще умреш; и ти ми рече: Добра е думата, която чух? 43 Защо, прочее, не опази Господната клетва и заповедта, която ти дадох? 44 Царят още каза на Семей: Ти знаеш всичкото зло сторено на баща ми Давида, което се таи в сърцето ти.

В 2 Царства, 19 Давид се среща с още един член на Сауловото семейство, който се държи смирено и получава възнаграждение от Давид. Сауловият син Мемфивостей, понеже куца, ще се качи на мъжко магаре חמור [хамор], за да иде при Давид. Отново Давид се проявява като човек с широк поглед, а не като дребнодушен власник.

2 Царе 19 глава

24 Също и Сауловият син Мемфивостей слезе да посрещне царя. Той нито нозете си беше умил, нито брадата си пригладил, нито дрехите си изпрал от деня, когато царят беше заминал, до деня когато се върна с мир. 25 А когато дойде от Ерусалим да посрещне царя, царят му рече: Защо не дойде с мене, Мемфивостее? 26 А той отговори: Господарю мой, царю, слугата ми ме измами; защото слугата ти рече: Ще си оседлая един осел, за да се кача на него та да ида с царя, понеже слугата ти куца. 27 И той е наклеветил слугата ти на господаря ми царя; но господарят ми царят е като Божий ангел; стори, прочее, каквото ти се вижда угодно. 28 Защото целият ми бащин дом можеше да се определи за смърт пред господаря ми царя; но при все това, ти постави слугата си между ония, които ядяха на трапезата ти. Затова, какво право имам аз вече да се оплаквам още на царя? 29 И царят му рече: Защо продължаваш да говориш за работите си? Аз казвам: Ти и Сива си разделете земите. 30 А Мемфивостей рече на царя: И всичките нека вземе той, тъй като господарят ми царят се е върнал в дома си с мир.

וַיֹּאמֶר אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ עֲבָדִי רַמְּנִי כִּי־אָמַר עֲבָדְךָ WTT 2 Samuel 19:27

וְאַלֶּךְ אֶתְשָׂה לִי הַחֲמֹר וְאַרְכַּב עָלָיו אֶת־הַמֶּלֶךְ כִּי פֶסַח עֲבַדְתָּ:

5.5.8. Моралните и исторически уроци от цар Саул

Известно е, че Саул и голяма част от неговото семейство са предложени на изстребление, защото Саул достатъчно често не спазва законите и указанията на Бог. Именно в такава ситуация е употребата на думата חמור [хамор] в историята, описана в 1 Царства, 15. Саул е благословен да унищожи всичко, което е на амаликците. Той обаче запазва вещите и домашните животни, които са стойностни, не убива и царя Амалик.

1 Царства, 15:3

"Estir" Иди сега та порази Амалика, обречи на изстребление всичко, що има, и не го пожали; но избий мъж и жена, дете и бозайниче, говедо и овца, камила и **осел**.

5.5.9. Още употреби на думата חמור [хамор] извън Петокнижието

След знаменателното превземане на Йерихон с помощта на Бог

Иисус Навин, 6:21

Библия, 1995 И **обрехоха на изстребление** с острото на ножа всичките в града, мъже и жени, млади и стари, и говеда, овци и **осли**.

Превземането на Йерихон става и с хитрости, и с Божията помощ. Даже остава израза „йерихонска тръба“, която е израилтянски шофар, който успява да срути със звука си стените на силно укрепения град. Избиването на жителите и на добитъка им е обект на критики в днешната литература, че Иисус Навин и израилтяните са действали твърде круто.

Влизането във владение на земите в Обетованата земя от племето

Юда

Иисус Навин, 15:18

Библия, 1995 И като отиваше тя му внуши щото да поиска от баща й нива; и тъй, като **слезе от осела**, Халев й рече: Що ти е?

Това е един показателен момент на „пазарлък“ от страна на дъщерята на един от водачите на племето Юда, завършил успешно с допълнително присъединяване местност с водни извори към предварително разпределените територии. Случката е преразказана в Съдии, 1:10-16. Текстът и сюжетът е напълно аналогичен на предишния, разгърнат в Иисус Навин 15:12-20 – дъщерята на водач е омъжена за воин, превзел територия за израилтяните.

Съдии, 1:14

Библия, 1995 И като отиваше тя му внуши щото да поиска от баща й нива; и тъй, като **слезе от осела**, Халев й рече: Що ти е?

Едно от първите наказания за неспазване на Тората в Обетованата земя

Съдии, 6:4

"Estir" и, като разполагаха стан против тях, унищожаваха рожбите на земята чак до Газа, и не оставяха храна за Израила, нито овца, нито говедо, нито **осел**.

Това е твърде знаменателен момент. Когато израилтяните започват да нарушават Тората, те получават първото наказание чрез силата на мадиамците, които опустошават реколта, домове и пр. Израилтяните се обръщат за помощ към Бог и когато зовът за помощ е чул, е пратен и „ангел Господен“, който „извиква“ на работа Гедеон. Първата му заръка е да унищожи олтара на Ваал в дома на бащата на Гедеон. Гедеон е от „семејство най-долно“ („А той Му рече: О Господи! с какво ще освободя аз Израил? Ето, моето семејство най-долно между Манасия, и аз съм най-малък в бащиния си дом.“), което означава, че заръката се възлага не на богати и известни, а на праведни. Цялата история с Гедеон е в Съдии, 6-9 и може бъде отнесена и към следващата разновидност.

Маркиране на митични израилтянски герои – Гедеон, Самсон

Съдии, 15:15-16

"Estir" 15 И като намери **оселова** челюст още прясна, простря ръката си та я взе и уби с нея хиляда мъже. 16 Тогава рече Самсон: - С **оселова** челюст купове, купове, С **оселова** челюст убих хиляда мъже.

Тук трябва да се отбележи едно много интересно явление. На теория и на практика Гедеон и Самсон са два антонима.

Гедеон става герой, бидейки „най-малък в бащиния си дом“ и „от семејство най-долно между Манасия“ (Съдии, 6:15). Гедеон е човек, който има поведение на зрял човек, реалист от момента на запознанството на читателя с този персонаж до смъртта му. Гедеон е надарен с изключителна природна сила – физическа и духовна. Гедеон се издига до герой и израилски съдия, който има много жени и седемдесет сина.

При Самсон е тукмо обратното. Самсон е обречен и посветен на Бога отпреди раждането му. Още преди неговото раждане родителите му контактуват с Божи ангел, който обявява на бездетната му дотогава майка, че „ето, ще заченеш и ще родиш син; и бръснач да не мине през главата му, защото още от рождението си детето ще бъде Назирей Богу; и той ще почне да избавя Израил от ръката на филистимците.“ (Съдии, 13:5). Самсон има кривуличеста съдба, все не успява да намери подходящата за него съпруга. Това води и до загуба на силата му. Едва със смъртта си, той намира и силата, и посвещението си на Бога – да освободи израилтяните от филистимците.

„Всички енциклопедични справочници върху библейския текст настояват на неговата особеност, нетипичност като назорей и „Божичовек“; те говорят за амбивалентно поведение, за безконтролен и непостоянен характер, даже за „чувственост, безотговорност и...липса на истинско религиозно отношение.“ [под ред. Златев] [Кирова, 2007, 39-40] „Остриганият, ослепен Самсон престава да бъде назорей и се завръща към (желанието си за) това, което никога не е бил: син, обвързан с тялото/любовта на своята майка.“ [Кирова, 2007, с. 51]

Кирова отбелязва и антропологичните интерпретация, според която разказът за Самсон принадлежи към соларния митологичен цикъл. Тази интерпретация е възможна поради връзката на думите *слънце* „шешемш“, *Самсон*, близостта на действието до „града на слънцето“, *Бет-шешемш*, които са от един и същи корен в иврит. Към тази антропологична интерпретация лично аз имам критика, която се състои в следното. Вярно е, че в историята със Самсон е вплетен соларния митологичен цикъл, но това трябва да се разбира в контекста на монотеистичното схващане, че Бог е по-голям от слънцето и го управлява. Другият важен, по мое мнение, момент е, че се изпуска възпитателното действие и интенция на Стария завет: винаги има място за личен избор, за самодисциплина и воля – това е, което ни казва тази история. В този смисъл Гидеон, роден не-назорей, е персонаж, който прави всичко както трябва – умно и предпазливо, докато Самсон „е там, за да покаже какво не трябва прави човекът, призван към висока цел“, както се добре се изразява Милена Кирова. [Кирова, 2007, с. 40] В такъв макроконтекст заключението на Кирова, че „самият цикъл за Самсон изглежда някак си „изпуснат“ от теологическия канон“ [Кирова, 2007, с. 40] е невярно. По мое мнение Старият завет не притежава цикли, истории и думи, които да са „изпуснати от теологическия канон“. Такова впечатление може да се създаде, но при по-дълбоко размишление всеки цикъл, персонаж или сюжет, заедно с правописа им, тежи като камък и в теологическия канон.

Всъщност единствената прилика е, че и двамата стават съдии с помощта на ангел Господен. При Гидеон ангелът идва лично, а при Самсон ангелът обявява на майка му, че ще роди назорей – посветен на Бога човек. Любопитна прилика е, че и Гидеон, и майката на Самсон питат ангела Господен как се казва.

Опозициите са много повече от приликите. Някои бяха посочени, а имената им добавят важна разлика. Докато името *Самсон* (на иврит *Шимшон*) е образувано от корена *Шин-Мем-Шин* на думата *слънце* [шешемш], то името на Гидеон е образувано от глагола *גָדַד* [гадà] – *нанасям удари, насичам, цепя*. Този глагол се използва в Стария завет в ситуации на разрушаване на идоли на политеизма (вж. Езекил, 6:6; Второзаконие, 7:5; 12:3; 2 Летописи, 12:3; 31:1; 34:4, 7 и др.).

Бидейки напълно различни, Гидеон и Самсон са двама от израилските съдии, които, всеки посвоему, са необикновени. И двамата са посветени на войни с племена, властващи над израилтяните. Така или иначе в сюжетите, в които те участват е налице думата за *мъжко* *магаре* *חַמּוֹר* [хамòр].

Началото на края на епохата Съдшите

Сюжетът се разгръща в три глави от Съдии – 19-21. Деветнадесета глава започва с информацията „В ония дни, когато нямаше цар в Израиля”, а приключва в края на двадесет и първа глава с думите „В ония дни нямаше цар в Израиля; всеки правеше каквото му се виждаше угодно.” Така тези три глави ни информират, че молбата на израилтяните за цар не е чак толкова безмислена и греховна, ако се има предвид поведението на дванадесетте племена. Не случайно централен персонаж е левит, който има наложница, която го напуснала и се върнала при баща си. Текстът нарича бащата на наложницата ту „тъст му”, ту „бащата на младата”, което е любопитна подробност. След отворотителната история от 19 глава единадесетте племена вземат решение да унищожат племето Вениамин. Почти успяват. Спират се, когато са останали 600 мъже от това племе, намират им жени от друго племе и така израилтяни не избиват едно от дванадесетте племена. Днес този сюжет много често е обект на етични и феминистични критики. Така или иначе историята е силно драматична и започва с левита, който ползва две мъжки магарета.

Съдии, 19

"Estir" 1 В ония дни, когато нямаше цар в Израиля, имаше един левитин, който живееше на отвъдната страна на Ефремовата хълмиста земя, и който си беше взел наложница от Витлеем Юдов. 2 Но наложницата му блудствува против него, и отиде си от него в бащината си къща във Витлеем Юдов, гдето остана около четири месеца. 3 И мъжът ѝ стана, та отиде подир нея, за да ѝ говори любезно и да я върне, като **водеше със себе си слугата си и два осела**. И тя го въведе в бащината си къща; и когато го видя бащата на младата, посрещна го с радост. 4 И тъст му, бащата на младата, го задържа, та преседа с него три дена; и ядоха и пиеха и пренощуваха там. 5 На четвъртия ден, като станаха рано, той се дигна да си иде; но бащата на младата рече на зетя си: Подкрепи сърцето си с малко хляб и после ще си отидеш. 6 И така, седнаха та ядоха и пиха двамата заедно; после бащата на младата рече на мъжа: Склони, моля, да пренощуваш, и нека се развесели сърцето ти. 7 Обаче, човекът се дигна да си иде; но понеже тъст му настояваше пред него, той пак пренощува там. 8 А на петия ден стана рано да си иде; но бащата на младата рече: Подкрепи, моля, сърцето си. И останаха догдето преваля денят, като ядоха двамата. 9 Сетне, когато човекът стана да си отиде - той и наложницата му и слугата му, рече тъст му, бащата на младата: Ето, сега денят преваля към вечер; пренощувайте, моля. Ето, денят е на свършване; пренощувай тук и нека се развесели сърцето ти; а утре тръгнете рано на път, за да отидеш у дома си. 10 Но човекът не склони да пренощува, а като стана, тръгна и дойде срещу **Евус (който е Ерусалим)**, като **водеше със себе си два оседлани осела; и наложницата му беше с него**. 11 Когато се приближиха до Евус, денят беше много преминал; и слугата рече на господаря си: Дойди, моля, нека се отбием в тоя град на евусите, за да пренощваме в него. 12 Но господарят му рече: Няма да се отбием в град на чужденци, гдето не се намират от израилтяните, но ще заминем за Гавая. 13 Рече още на слугата си: Дойди, нека се приближим до едно от тия места, и ще пренощваме в Гавая или в Рама. 14 И тъй, те заминаха та вървяха; а зайде им слънцето близо при Гавая, която принадлежи на Вениамина. 15 И там се отбиха, за да влязат да пренощуват в Гавая; и когато влезе, седна край градската улица, защото никой не ги прибираше в къщата си, за да пренощуват. 16 И, ето, един старец идеше вечерта от работата си на полето; и тоя човек беше от хълмистата земя на Ефрема и пришелствуваше в Гавая, а местните човеци бяха вениаминци. 17 И като подигна очи и видя пътника на градската улица, старецът му каза: Къде отиваш? и от где идеш? 18 А той му рече: Ние заминаваме от Витлеем Юдов към отвъдната страна на хълмистата земя на Ефрема, отдето съм аз. Ходих до Витлеем Юдов, и сега отивам за Господния дом; а никой не ме прибира в къщата си. 19 А пък ние си имаме плява и храна за **ослите си, също и хляб и вино за мене и за слугинята ти и за момчето, което е със слугите ти; нямаме нужда от нищо**. 20 И старецът рече: Бъди спокоен; обаче, всичките ти нужди нека

понеса аз; само да не пренощуваш на улицата. 21 И така, той го въведе в къщата си, и даде зоб на ослите; а те си умиха нозете и ядоха и пиha. 22 Като веселяха сърцата си, ето, едни градски мъже, развратници, обиколиха къщата, блъскаха на вратата, и говореха на стареца домакин, казвайки: Изведи човека, който влезе в къщата ти, за да го познаем. 23 А човекът, то ест, домакинът, излезе при тях та им каза: Не, братя мои! моля, недейте прави това зло; тъй като тоя човек е мой гост, недейте струва това безумие. 24 Ето дъщеря ми, девица, и неговата наложница; тях ще изведе вън сега; опозорете ги, и сторете им каквото ви е угодно; но на тоя човек да не сторите едно такова безумно дело. 25 Но мъжете не искаха да го послушат; за това, човекът взе наложницата му та им я изведе вън; и те я познаха и обезчестяваха я цялата нощ дори до утринта, а като се зазори пунаха я. 26 И тъй призори жената дойде и падна при вратата на къщата на човека, гдето беше господарят ѝ, и там лежа до съмване. 27 И на утринта господарят ѝ стана та отвори вратата на къщата и излизаше, за да си отиде по пътя, и ето наложницата му паднала при вратата на къщата, и ръцете ѝ на прага. **28 И рече ѝ: Стани да си отидем. Но нямаше отговор. Тогава човекът я дигна на осела, и стана та отиде на мястото си.** 29 И като дойде в дома си, взе нож, хвана наложницата си, и я разсече член по член на дванадесет части, и прати ги във всичките предели на Израила. 30 И всички, които видяха това, думаха: Не е ставало, нито се е виждало такова нещо от деня, когато израилтяните излязоха из Египетската земя, до днес; размислете, прочее, затова, съветвайте се, и изказвайте се.

Начало на монархията

Доста драматичен е епизодът, в който израилтяните искат монархия, за да приличат на околните народи. По този начин те заменят цар-Бог с цар-човек. Това предизвиква дълбоко страдание у първосвещеника Самуил. Текстът напомня словото на Мойсей при бунта против Изхода.

1 Царства, 12

1 Тогава Самуил каза на целия Израил: Ето, послушах гласа ви за всичко, що ми казахте, и поставих цар над вас. 2 И сега, ето, царят ви предвожда; 3 Ето ме: свидетелствайте против мене пред Господа и пред помазаника Му - **кому съм взел вола? или кому съм взел осела?** или кого съм онеправдал? кого съм притеснил? или из ръката на кого съм взел подкуп, за да ослепа очите си с него, та да ви го върна? ... 13 Сега, прочее, ето царят, когото избрахте, когото искахте! и, ето Господ постави цар над вас. 14 Ако се боите от Господа и Му служите, и слушате гласа Му, и не въставате против Господното повеление, и следвате Господа вашия Бог, както вие, така и царят, който царува над вас, добре; 15 но, ако не слушате Господния глас, а въставате против Господното повеление, тогава Господната ръка ще бъде против, вас, както беше против бащите ви. 16 Сега, прочее, застанете та вижте това велико дело, което Господ ще направи пред очите ви. ... 19 И всичките люде казаха на Самуила: Помоли се за слугите си на Господа твоя Бог, за да не измрем; защото върху всичките си грехове притурихме и това зло, да искаме за себе си цар. 20 И Самуил каза на людето: Не бойте се; вие наистина сторихте всичко това зло; но да се не отклоните та да не следвате Господа, а служете Господу от все сърце; ... 24 Само бойте се от Господа, и служете Му искрено от все сърце; защото помислете колко велики дела извърши Той за вас. 25 Но ако следвате да струвате зло, тогава и вие и царят ви ще погинете.

Смъртта на безименния пророк

Смъртта на Божия човек, поради това, че не изпълнил докрай напътствията на Бог е показателна история. Тя се случва по времето на един от многото юдейски царе, които отстъпват от единобожието. Преразказът изглежда не особено подходящ при сбития текст на Библията.

3 Царства, 13

1 И, ето, един Божий човек дойде от Юда във Ветил чрез Господното слово; а Еровоам стоеше при жертвеника за да покади. 2 И човекът извика против жертвеника чрез Господното слово, казвайки: Жертвениче, жертвениче, така говори Господ: Ето, син ще се роди на Давидовия дом,

на име Иосия, и ще заколи върху тебе жреците от високите места, които кадят върху тебе; и човешки кости ще се изгорят върху тебе. 3 И в същия ден той даде знамение, като рече: Ето знамението, което изговори Господ: Ето, жертвеникът ще се разцепи, и пепелта, която е на него, ще се разсипе. 4 А, когато цар Еровоам чу думите, които Божият човек извика против жертвеника във Ветил, простря ръката си от жертвеника и рече: Хванете го. И ръката му, която простря против него, изсъхна, така щото не можа да я потегли надире към себе си. 5 Също и жертвеникът се разцепи и пепелта се разсипа от жертвеника, според знамението, което Божият човек даде чрез Господното слово. 6 Тогава царят проговаряйки, каза на Божия човек: Изпроси, моля, благоволение на Господа твоя Бог, и моли се за мене, за да ми се възстанови ръката. И тъй, Божият човек се помоли Господу; и ръката на царя му се възстанови и стана както беше по-напред. 7 Тогава царят каза на Божия човек: Дойди с мене у дома и обядвай, и ще ти дам подарък. 8 Но Божият човек рече на царя: Ако щеш да ми дадеш половината от дома си, няма да вляза с тебе, нито ще ям хляб, нито ще пия вода на това място; 9 защото така ми бе заръчано чрез Господното слово, което ми каза: Не яж хляб там, нито пий вода, и не се връщай през пътя, по който бе отишъл. 10 Така той си тръгна по друг път, и не се върна през пътя по който бе дошъл във Ветил. 11 А във Ветил живееше един стар пророк; и синовете му дойдоха та му разказаха всичките дела, които Божият човек бе сторил онзи ден във Ветил; разказаха още на баща си и думите, които бе говорил на царя. 12 И баща им каза: През кой път си отиде? А синовете му бяха видели през кой път си отиде Божият човек, който беше дошъл от Юда. **13 Той, прочее, каза на синовете си: Пригответе ми осела. И те му приготвиха осела; а той, като го възседна,** 14 отиде подир Божия човек, и го намери седнал под един дъб; и каза му: Ти ли си Божият човек дошъл от Юда? И рече: Аз съм. 15 Тогава му каза: Дойди с мене у дома и яж хляб. 16 А той рече: Не мога да се върна с тебе, нито да слеза у тебе, нито ще ям хляб, нито ще пия вода с тебе на това място; 17 защото ми се каза чрез Господното слово: Да не ядеш хляб, нито да пиеш вода там, нито, като се върнеш, да отидеш през пътя по който си дошъл. 18 А той му каза: И аз съм пророк както си ти, и ангел ми говори чрез Господното слово, казвайки: Върни го със себе си у дома си за да яде хляб и да пие вода. Обаче той го лъжеше. 19 И тъй, човекът се върна с него та яде хляб в къщата му и пи вода. 20 А като седяха на трапезата, Господното слово дойде към пророка, който беше го върнал, 21 та извика към Божия човек, който беше дошъл от Юда, и рече: Така говори Господ, понеже ти не послуша Господното слово, и не опази заповедта, която ти даде Господ твоят Бог, 22 но се върна та яде хляб и пи вода на мястото, за което Той ти рече да не ядеш хляб, нито да пиеш вода там, затова тялото ти няма да се положи в гроба на бащите ти. **23 И след като човекът беше ял хляб и пил, старият пророк оседла осела на пророка, когото бе върнал. 24 А като си отиде той, лъв го намери на пътя и го уби; и тялото му бе простряно на пътя, и оселът стоеше при него; също и лъвът стоеше при тялото.** 25 И, ето, човеци като минаваха видяха тялото простряно на пътя и лъва стоящ при тялото; и като дойдоха, известиха това в града, гдето живееше старият пророк. 26 А когато пророкът, който го беше върнал чу, рече: Това е Божият човек, който не послуша Господното слово; затова го предаде Господ на лъва, та го разкъса и го уби, според словото, което Господ му говори. **27 Тогава говори на синовете си, казвайки: Оседлайте ми осела. И те го оседлаха. 28 И той отиде та намери тялото му простряно на пътя, и оселът и лъвът стоящи при тялото; лъвът не бе изял тялото, нито бе разкъсал осела.** 29 И пророкът дигна тялото на Божия човек та го качи на осела и занесе го; и старият пророк дойде в града си за да го оплаче и да го погребне. 30 И положи тялото му в своя гроб; и плаха над него, казвайки: Уви, брате мой! 31 И като го погребна, говори на синовете си казвайки: Когато умра, погребете и мене в гроба, гдето е погребан Божият човек; турете костите ми при неговите кости; 32 защото непременно ще се изпълни това, което той извика чрез Господното слово против жертвеника във Ветил, и против всичките капища по високите места, които са в самарийските градове. 33 Но след това Еровоам не се върна от лошия си път, но пак правеше от всякакви люде жреци за високите места, който пожелаеше, той го посвещаваше, за да има жреци на високите места. 34 И това нещо беше грях за Еровоамовия дом, поради което да бъде изстребен и погубен от лицето на земята.

Деянията на пророк Елисей

В 4 Царства, 4 думата חֲמוֹר [хамор] се явява в два случая, когато пророк Елисей помага на една бедна и на една богата жена, съживява умряло дете. Преразказът е неуместен:

4 Царства 4

1 А една от жените на пророческите ученици извика към Елисея и каза: Слугата ти мъж ми умря; и ти знаеш, че слугата ти се боеше от Господа; а заимодавецът дойде да вземе за себе си двата ми сина за роби. 2 И Елисей ѝ каза: Що да ти сторя? Кажи ми що имаш в къщи? А тя рече: Слугинята ти няма нищо в къщи, освен един съд с дървено масло. 3 И рече: Иди, вземи на заем вън, от всичките си съседи, съдове празни съдове, заеми не малко. 4 Сетне влез и затвори вратата зад себе си и зад синовете си, и наливай от маслото във всички тия съдове, и пълните туряй на страна. 5 И тъй, тя си отиде от него та затвори вратата зад себе си и зад синовете си; и те донасяха съдовете при нея, а тя наливаше. 6 И като се напълниха съдовете, рече на един от синовете си: Донеси ми още един съд. А той ѝ рече: Няма друг съд. И маслото престана. 7 Тогава тя дойде та извести на Божия човек. И той рече: Иди, продай маслото та плати дълга си, и живеи с останалото, ти и синовете ти. 8 И един ден Елисей замина в Сунам, гдето имаше една богата жена; и тя го задържа да яде хляб. И колкото пъти заминаваше свърщаше там, за да яде хляб. 9 Сетне жената рече на мъжа си: Ето сега, познавам че този, който постоянно наминава у нас, е свет Божий човек. 10 Да направим, моля, една малка стаичка на стената, и да турим в нея за него легло и маса и стол и светилник, за да свърща там, когато дохожда при нас. 11 И един ден, като дойде там и свърна в стаичката та лежеше в нея, 12 рече на слугата си Гиезия: Повикай тая сунамка. И повика я, и тя застана пред него. 13 И рече на Гиезия: Кажи ѝ сега: Ето, ти си положила всички тия грижи за нас; що да ти сторим? Обичаш ли да се говори за тебе на царя или на военачалника. А тя отговори: Аз живея между своите люде. 14 Тогава рече: Що, прочее, да сторим за нея? А Гиезий отговори: Наистина тя няма син, а мъжът ѝ е стар. 15 И рече: Повикай я. И когато я повика, тя застана при вратата. 16 И Елисей ѝ рече: До година, по това време, ще имаш син в обятията си. А тя рече: Не, господарю мой, Божий човече, не лъжи слугинята си. 17 Но жената зачна и роди син на другата година по същото време, както ѝ рече Елисей. 18 И когато порасна детето, излезе един ден към баща си при жетварите. 19 И рече на баща си: Главата ми! главата ми! А той рече на един от момците: Занеси го при майка му. 20 И като го взе занесе го при майка му; и детето седя на коленете ѝ до пладне, и тогава умря. 21 И тя се качи та го положи на леглото на Божия човек, и като затвори вратата след него, излезе. 22 Тогава повика мъжа си и рече: Изпрати ми, моля, един от момците и **една от ослиците, за да тичам при Божия човек и да се върна.** 23 А той рече: Защо да отидеш днес при него? не е нито нов месец, нито събота. А тя рече: Бъди спокоен. **24 Тогава оседла ослицата, и рече на слугата си: Карай и бързай; не забавяй карането заради мене освен ако ти заповядвам.** 25 И тъй, стана та отиде при Божия човек на планината Кармил. А Божият човек, като я видя от далеч, рече на слугата си Гиезия: Ето там сунамката! 26 Сега, прочее, тичай да я посрещнеш и кажи ѝ: Добре ли си? добре ли е мъжът ти? Добре ли е детето? А тя отговори: Добре. 27 А когато дойде при Божия човек на планината, хвана се за нозете му; а Гиезий се приближи, за да я оттласне. Но Божият човек рече: Остави я, защото душата ѝ е преогорчена в нея; а Господ е скрил причината от мене, и не ми я е явил. 28 А тя рече: Искала ли съм син от господаря си? Не рекох ли: Не ме лъжи? 29 Тогава Елисей рече на Гиезия: Препаша кръста си, вземи тоягата ми в ръка, та иди; ако срещнеш човек, да го не поздравяш, а ако те поздравя някой, да му не отговориш; и положи тоягата ми върху лицето на детето. 30 А майката на детето рече: Заклевам се в живота на Господа и в живота на душата ти, няма да те оставя. И така, той стана та отиде подир нея. 31 А Гиезий мина пред тях и положи тоягата върху лицето на детето; но нямаше ни глас, нито слушане. Затова се върна да го посрещне и му извести казвайки: Детето не се събуди. 32 И когато влезе Елисей в къщата, ето детето умряло, положено на леглото му. 33 Влезе, прочее, та затвори вратата зад тях двамата, и помоли се Господу. 34 Тогава се качи та легна върху детето, и като тури устата си върху неговите уста, и очите си върху неговите очи, и ръцете си върху неговите ръце простря се върху него; и стопли се тялото на детето. 35 После се оттегли та ходеше насам натам из къщата, тогава пак се качи та се простря върху него; и детето кихна седем пъти, и детето отвори очите си. 36 И Елисей извика Гиезия и рече: Повикай тая сунамка. И повика я; и когато влезе при него, рече ѝ: Вземи сина си. 37 И тя влезе, падна на нозете му та се поклони до земята, и дигна сина си та излезе.

Пророк Елисей е избраният за ученик и наследник от пророк Илия. Елисей живее в епохата на двете царства (Юдея и Израил) и още от посвещаването му за пророк личността му символизира единението – той оре дванадесет вола, символ на дванадесетте племена, разделени в

две монархии, когато Илия го намира и мята своя прословут кожух върху него.

Страховит глад в Самария

4 Царства, 6:25

Библия, 1995 стана голям глад в Самария; защото, ето, обсаждаха я докле **една оселова глава се продаваше за осемдесет сребърника**, и четвърт кав гълбова тор, за пет сребърника.

Ако времената са такива, че глава на магаре струва 80 сребърника, днес на това му викаме остра икономическа и политическа криза. В библейския контекст очевидно самаритяните много са съгрешавали.

Господ наказва израилтяните

Това е един от епизодите в Стария завет, заради който в юдаизма се казва, че Новият завет не казва нищо ново в критиката си към легализма на израилтяните. Това става през VI в. пр. н.е., пророкът е Еремия:

Еремия, 14

"Estir" 1 Господното слово, което дойде към Еремия за безъждието: 2 Юда ридае, и людете в портите му са изнеможели; Седят на земя чернооблечени; И викът на Ерусалим се издигна, 3 Големците му пращат подчинените си за вода; Те отиват при кладенците, но не намират вода; Връщат се с празните си съдове; Посрамват се и се смущават и покриват главите си. 4 Понеже земята се пукна, Защото няма дъжд на земята, Затова орачите се посрамват, Покриват главите си. 5 Още и кошутата ражда на полето И оставя рожбата си понеже няма трева. 6 И **дивите осли като застават по голите височини, Задушават се за въздух като чакали; Очите им чезнат понеже няма трева.** 7 Господи, при все че беззаконията ни свидетелствуват против нас, Ти действуй заради името Си; Защото отстъпничествата ни са много; На Тебе съгрешихме. 8 Надеждо на Израиля, Спасителю негов в скръбно време, Защо да си като пришелец в тая страна, И като пътник отбил се да пренощува? 9 Защо да си като човек смаян, Като силен мъж, който не може да избави? Обаче Ти, Господи, си всред нас; Ние се наричаме с Твоето име; недей ни оставя. 10 Така казва Господ на тоя народ; Както обикнаха да се скитат, И не въздържаха нозете си, Така Господ не благоволи в тях; Сега ще си спомни беззаконието им, И ще накаже греховете им. 11 И рече ми Господ: Недей се моли за доброто на тия люде. 12 Даже ако постят, не ще послушам вика им, И ако принесат всеизгаряния и приноси, Не ще благоволя в тях; Но ще ги довърша с нож, с глад и мор.

От всички предишните примери може да се заключи, че текстът на Стария завет използва *мъжкото магаре* като маркер за особено значими морални и верски преломи (първи дарувания за вяра и наказания поради невяра в единобожието), морално-исторически сюжети (епоха на съдиите, епоха на монархията), вплетени в живота на евреите и човечеството, както и в биографиите на най-значимите персонажи от юдейската монотеистична история – Авраам, Яков / Израел, Мойсей, Гидеон, Самсон, царете Давид, Саул, Соломон. У мен се прокрадва хипотезата, че употребата на мъжкото магаре е една от техниките за запомняне наизуст (мнемонична техника) на текста. Това може да се представи в един структуралистичен и дидактичен вид в таблица по ситуации. В таблицата са включени и мулетата на принцовете като част от живота и нововъведенията на Давид:

Мъжкото магаре в таблица по ситуации

Човек или историческа ситуация	Деяние на човека или особеност на историческата ситуация	Поява на дума за магаре или муле в текста
Авраам	Жертвоприношението на сина му Исаак	Мъжко магаре
Яков / Израел	Завещание на Яков за племет Юда, от което са Давид и Исус Христос vs. Завещанието към Юда, където са „деца на магарница“ и „вързано оселче“, но няма мъжко магаре	Мъжко магаре
Йосиф	Йосиф и неговите братя	Мъжко магаре
Мойсей	Мойсей тръгва към Египет да изпълни Божията воля с най-важните за човека неща - семейството и Божията сила / жезъл	Мъжко магаре
Мойсей	Бунт против Мойсей и Аарон и против Изхода от Египет	Мъжко магаре
Давид	Саул е загубил Божието благоволение, а първосвещеникът Самуил отива на крака до Витлеем, за да помаже в бащината му къща Давид за цар.	Мъжко магаре
Давид	женитба с Авигея / Абигайл - Давид става богат и има първите си деца	Мъжко магаре
Давид	Синът на Давид, Амнон изнасилва сестра си, Тамар, а брат им, Авесалом, убива Амнон. Авесалом в изгнание. Авесалом в заговор против Давид. Авесалом е убит.	Мъжко магаре + муле / диво магаре פֶרְדָּה [пирдà],
Давид	Давид помазва Соломон за цар	муле / диво магаре פֶרְדָּה [пирдà]
Давид	Соломон изпълнява заръката на Давид да убие Семей	Мъжко магаре
Саул	Саул не спазва Божие указание как да действа	Мъжко магаре
Превземането на Йерихон	Изстребление на местните жители и добитъка им	Мъжко магаре
Влизане във владение на Обетованата земя от племето Юда	дъщерята на водач е омъжена за воин, превзел територия за израилтяните; пазарлък за източник на вода	Мъжко магаре
Едно от първите наказания за неспазване на Тората в Обетованата земя	Когато израилтяните започват да изневеряват на единобожието	Мъжко магаре

Гидеон и Самсон	Маркиране на митични израилтянски герои	Мъжко магаре
Началото на края на епохата Съдиите	Съдии – 19-21. За малко племето Вениамин да бъде избито от другите 11 племена. Деветнадесета глава започва с информацията „В ония дни, когато нямаше цар в Израила“, а двадесет и първа глава приключва с наблюдението: „В ония дни нямаше цар в Израила; всеки правеше каквото му се виждаше угодно.“	Мъжко магаре
Начало на монархията	Страдание у първосвещеника Самуил, защото израилтяните искат монархия, за да приличат на околните народи.	Мъжко магаре
Смъртта на безименния пророк	Във времената на царете, отсгъпници от монотеизма, безименният пророк, макар и божи човек, е наказан със смърт, защото не изпълнил докрай напътствията на Бог	Мъжко магаре
Деянията на пророк Елисей	Елисей на помага на една бедна и на една богата жена, съживява умряло дете.	Мъжко магаре
Монархичен период	Страховит глад в Самария	Мъжко магаре
Разказвачът е пророк Езекил	Господ наказва израилтяните	Мъжко магаре

Думата *магаре* חמור [хамòр] се използва във важни сюжетни моменти за израилтянски герои с митична сила и при исторически преломни моменти. Освен всички възможни семантизации употребата на *магаре* חמור [хамòр] изглежда може да служи за мнемо-техника.

6. Женско магаре אַתּוֹן [атòн], мн.ч. אַתּוֹנוֹת [атонòт].

Богатата литература, посветена на магарето, ползвана от съставителите на BibleWorks98, посочва библейските факти за това животно: магарето е забранено за ядене; не подлежи на унищожение като първодно при наказанията в Египет; магарето и волът трябва да ползват почивка в събота. В исторически план женското магаре било предпочитано заради млякото и било по-добро за яздене. В BibleWorks98 точно се указва, защо магарето е свързано с омиротворяването и месията по традиция, вплетена още от Яков. Това е казано в Битие, 49:11, където глава 49 е посветена на завещанието на Яков към дванадесетте му сина.

Стихове 10, 11 и 12 са посветени на (племето) Юда, от чието племе е цар Давид. Потомците на Юда са единственото племе, завърнало се от плен в Двуречието, а Новият завет сочи Исус Христос като потомък на цар Давид.

Битие, 49:10-12

Библия, 1991 10 Сиптърът не ще се отнеме от Иуда и законодателят – от чреслата му, докле дойде Примирителят, и Нему ще се покоряват народите. 11 Той **вързва о лоза своето осле и о лозата на най-доброто лозе – пърлето на своята ослица**; във вино пере дрехата си и в кръв от грозде – облеклото си. 12 блестят очите (му) от вино, и бели са зъбите (му) от мляко. Библия, 1995 10 Не ще липсва скиптър от Юда, Нито управителев жезъл отсред нозете му, Докле дойде Сило; И нему ще се покоряват племената. 11 като **вързва за лозата оселчето си И за отборната лоза жребчето на ослицата си**, ще опере с вино дрехата си, И с кръвта на гроздето облеклото си. 12 Очите му ще червенеят от вино. И зъбите му ще белеят от мляко. Estir: 10 Не ще липсва скиптър от Юда, Нито управител е в жезъл отсред нозете му, Докле дойде Сило; И нему ще се покоряват племената. 11 Като **вързва за лозата оселчето си И за отборната лоза жребчето на ослицата си**, Ще опере с вино дрехата си, И с кръвта на гроздето облеклото си. 12 Очите му ще червенеят от вино. И зъбите му ще белеят от мляко.

אָסרִי בְּנֵי אֶתְנֹוּ (עִירָה) (עִירוֹ) וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹוּ כִּבֵּשׁ
 WTT Genesis 49:11 אָסרִי לְנַפְּןָּ (עִירָה) (עִירוֹ) וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹוּ כִּבֵּשׁ
 בֵּינוֹן לְבִשׁוֹ וּבְדָם־עֲנָבִים (סוּחָו):

RST Genesis 49:11 Он **привязывает к виноградной лозе осленка своего и к лозе лучшего винограда сына ослицы своей**; моет в вине одежду свою и в крови гроздов одеяние свое; KJV Genesis 49:11 **Binding his foal unto the vine, and his ass's colt unto the choice vine**; he washed his garments in wine, and his clothes in the blood of grapes; LXT Genesis 49:11 δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ πλυνεῖ ἐν αἴνῳ τὴν στολήν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ

6.1. „деца на магарица” **בְּנֵי אֶתְנֹוּ** [бней атонò]; „вързвам ослето си”

[осрй ирò]; **אָסרִי בְּנֵי אֶתְנֹוּ** („вързвам магарица” **אָסרִי בְּנֵי אֶתְנֹוּ** [осрй бней атонò]

В завещанието на Яков към племето Юда в Битие, 49:11 са използвани за първи път ключови термини, наследени и от Новия завет:

„деца на магарица” **בְּנֵי אֶתְנֹוּ** [бней атонò];

„вързвам ослето си” **אָסרִי (עִירָה) (עִירוֹ)** [осрй ирò]

„вързвам децата на магарица” **אָסרִי בְּנֵי אֶתְנֹוּ** [осрй бней атонò]

Важно понятие спрямо Новия завет е „вързвам децата на магарица” като се подразбира, навярно, че има и „завързана магарица”. Всички цитирани преводи не използват буквално израза „вързвам децата на магарица”, а го превеждат в единствено число – **пърлето на своята ослица; жребчето на ослицата си; сына ослицы своей; ass's colt; πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ**. В иврит обаче думата **בְּנֵי** [бней] е смихут форма в множествено число – *синове*.

Тук са и „дрехите, измити в кръвта на гроздовете”, и лозата е „най-добрата лоза” („отборна”). Последната парадигма е пророчество за виното като символ на кръвта на Христос. Терминът „отбрана лоза” е съотносим с „отбран зехтин” и създава асоциация за ритуално чисто растение.

В Битие, 49:11 са назовани две понятия (**оселчето си** и **ослицата си**), изразени с три думи:

– **оселчето си** е думата **עֵיר** [айр], намираща се падежна форма за притежание – (**עִירוֹ**) [ирò] и (**עִירָה**) [ирò], букв. *неговото мъжко оселче*

и неговото женско оселче. Това е така, защото буквата (X)e פ в думата עִירָה [ирò] е окончание за женски род. В думата עִירוֹ [ирò] няма флексия, както в български език, при съществителните от мъжки род. Притежанието е изразено с падежна по своя характер форма, типична за иврит, в транскрипцията това е звукът *o*. В случая с „мъжкото оселче“ звукът *o* е изразен с буквата *Vav* ם, т.е. по правилата на пълния библейски правопис. Докато в случая с „женското оселче“ буквата *Vav* липсва и звукът *o* изразен с точка над буквата *Reish* ר, т.е. с библейския кратък правопис. Помнейки, че точкуването е въведено чак през VII в., дотогава думите са изглеждали така: неговото магаренце עִירוֹ [ирò] и неговото женско магаренце עִירָה [ирò].

– *пърлето на ослицата му/ жребчето на ослицата си* е названо с две думи в словосъчетанието בְּנֵי אֲתָנּוֹ [бней атонò], букв. *синовете на неговата магарница*.

В оригинала се визират се два многозначни факта с два термина – *осле* (малко магаре) עִיר [айр] и *децата на неговата магарница* בְּנֵי אֲתָנּוֹ [бней атонò]. Терминът עִירוֹ [ирò] означава *едно осле, което неговото*. Докато בְּנֵי אֲתָנּוֹ [бней атонò] означава не само „малките магарета (от двата пола) на ослицата му“, но и „възрастните магарета от двата пола, които са от неговата ослица“.

Коренът на думата אֲתָנּוֹ [атòн] не е посочен в BibleWorks98. Според Гезениус обаче в арабски има неразвит корен *Алеф-Тав-Нун* אֲתָנּוּ, означаващ `ходя с малки крачки`, който с предлог може да означава също `стоя стабилно`, `стоя здраво`, `устоявам`. Този глагол е близък до арабския `отказвам` и според Гезениус, от този общ, неразвит корен произхожда ивритската дума *магарница* אֲתָנּוֹ [атòн]. [Гезениус, 1996, с.95]

Напълно в съгласие с Гезениус *Easton Bible Dictionary (EBD)* твърди, че *магарницата* е наречена אֲתָנּוֹ [атòн] поради бавния ѝ вървеж.

Според *The International Standard Bible Encyclopedia (ISBE)* думата има друг произход – от арамейското 'atha' *идвам, отивам*.

Ако трябва да се излезе от посоченото в BibleWorks98 и да се обобща трябва да се каже следното: При животното магаре става дума за идеята `мир` и `обикновеност`, а също така за `всемогъществото на Господ, който ако иска, прави нещо велико от най-обикновеното`. Това е и смисълът, коментирани в BibleWorks98, в случая от Числа, 22:21-28, където магарето проговаря на Ваалам и става носител на Божията промисъл. Като не забравяме, че идеята за `обикновеност` включва най-

популярните качества на това животно - `тъпота`, `инат`, `силна сексуалност`.

От Гезениус се добавят значенията `ходя с малки крачки`, както и `отказвам`, които имат потенциал да се развият до `стоя стабилно`, `стоя здраво`, `устоявам`.

От *ISBE*-мнението се утвърждава функцията за придвижване `отиване`, `идване` за названието на женското магаре.

6.2. Магарицата на Валаам

На пръв поглед историята с Валаам и неговата магарица е притча за човешката глупост.

Числа, 22:21-34

"Estir": 21 За това, Валаам стана на сутринта, оседла **ослицата си**, и отиде с моавските първенци. 22 Но Божият гняв пламна за гдето отиде; и ангел Господен застана на пътя пред Валаама, за да му се възпротиви; (а той яздеше на **ослицата си**, и двамата му слуги бяха с него). 23 И понеже **ослицата видя**, че ангел Господен стоеше на пътя с гол нож в ръка, **ослицата се отби** от пътя и отиваше към полето; а **Валаам удари ослицата**, за да я оправи в пътя. 24 Тогава ангелът Господен застана на един нисък път между лозята, дето имаше преграда отсам и преграда оттам край пътя. 25 И понеже **ослицата видя** ангела Господен, облегна се към зида и притисна Валаамовата нога до зида; и той я удари пак. 26 После ангелът Господен отиде още напред и застана на едно тясно място, гдето нямаше къде да се отбие ни надясно ни наляво. 27 И понеже **ослицата видя** ангела Господен, тя падна под Валаама; а Валаам се разлюти и **удари ослицата** с тоягата си. 28 Тогава Господ **отвори устата на ослицата**, и тя рече на Валаама: Що съм ти сторила та ме биеш вече три пъти? 29 А Валаам рече на **ослицата**: Защото се подигра с мене. Ах, да имах нож в ръката си! сега бих те заклал. 30 И **ослицата рече** на Валаама: Не съм ли аз твоята **ослица**, на която си яздил през целия си живот до днес? Имала ли съм навик друг път да ти правя така? А той рече: Не. 31 Тогава Господ отвори очите на Валаама, и той видя ангела Господен стоящ на пътя с гол нож в ръката си; и преклони глава и падна на лицето си. 32 И ангелът Господен му каза: Ти **защо би ослицата** си вече три пъти? Ето, аз излязох да ти се съпротивя, защото пътят ти не е прав пред мене; 33 и **ослицата ме видя** и се отби от мене, ето, три пъти; ако да не бе се отбила от мене, до сега да съм те убил, а нея да съм оставил жива. 34 Тогава Валаам рече на ангела Господен: Съгреших, защото не знаех, че ти стоеше на пътя против мене; и сега, ако това не ти е угодно, аз ще се върна.

Магарицата на Валаам му спасява живота на три пъти, отклонявайки се от пътя, на който седи ангел. По-внимателно вглеждане по-скоро потвърждава семантизацията на магарицата, назована с ивритската дума אֲתוֹן [atòn] като `събуденост`, `извисеност в морала`, както и `стоя здраво`. Самата дума אֲתוֹן [atòn] е уникална с това, че означава животно от женски род, но формата ѝ има окончание, типично за имена *номина агентис* от мъжки род.

Числа, 22:22

וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מַלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדַרְכּוֹ וַתִּרְבוּ
שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַתֵּשׂ הָאֲתוֹן מִן־הַכֶּכֶד וַתִּלָּךְ בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בַּלְעָם
אֶת־הָאֲתוֹן לְהַשְׁתָּהּ דַּרְכָּהּ:

"Estir" И понеже **ослицата видя**, че ангел Господен стоеше на пътя с гол нож в ръка, **ослицата** се отби от пътя и отиваше към полето; а Валаам удари **ослицата**, за да я оправи в пътя.

KJV Numbers 22:23 And the **ass** saw the angel of the LORD standing in the way, and his sword drawn in his hand: and the **ass** turned aside out of the way, and went into the field: and Balaam smote the **ass**, to turn her into the way.

LXT Numbers 22:23 καὶ ἰδοῦσα ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστηκότα ἐν τῇ ὁδῷ καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐσπασμένην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἐξέκλινεν ἡ ὄνος ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδῖον καὶ ἐπάταξεν τὴν ὄνον τῇ ῥάβδῳ τοῦ εὐθύναι αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ

RST Numbers 22:23 И увидела **ослица** Ангела Господня, стоящего на дороге с обнаженным мечом в руке, и своротила **ослица** с дороги, и пошла на поле; а **Валаам** стал бить **ослицу**, чтобы возвратить ее на дорогу.

7. Магаренце 𐤌𐤅 [ayr]

Тук авторите различават два корена *Айн-Юд-Рейш* 𐤌𐤅 - „уг I” и „уг II”.

„Думата *магаренце* произхожда от общосемитски корен `уг I. - в угаритски коренът `уг означава *магаре*, но в египетски - *козел* (UT 19: no.1848). С. Н. Gordon отбелязва, че една дума в арабски може да включва и *магаре*, и *газела*.” [BibleWorks98]

От първия корен „уг I”: 𐤌𐤅 [ир] *мъжко магаре*

От втория корен „уг II” произлизат следните думи:

עור [ур] *събуждам се; събуждам; събуждам морал; издигам, вдигам, издърпвам; подбуждам*

עיר [ир] *възбуда, вълнение, силни усещания*

„Глаголът се появява в актив, в пасив с усиляващо значение и в каузатив, с минимални различия. Каузативната семантика често има за своя субект Бог, показвайки участието Му в хода на историята. Угаритското `уг е каузативна форма и означава „вдигам; въздигам”, а акадското *ку* „събуждам”. Различни обекти могат да се дефинират, че се „вдигат; въздигат”: меч (Захария, 13:7), копие (2 Царства, 23:18), вятър (Песен на песните, 4:16), огън (Осия, 7:4), буря (Еремия, 25:32), бич/камшик (Исая, 10:26), изгрев (Псалми, 57:8/9), рог и лира (Псалми, 57:8/9). Качествата също могат да се вдигат/въздигат или събуждат: любов (Песен на песните, 2:7; 3:5; 8:4), борбеност (Притчи, 10:12), гняв/ярост (Псалми, 78:38), мощ (Псалми, 80:2/3), плач и мъка (Исая, 15:5). Адът/Шеол е описан като издигащ сенки, когато падналият цар на Вавилон влиза в него (Исая, 14:9) (“Estir”: “Преизподнята от долу се раздвижи поради тебе, За да те посрещне, когато дойдеш; Поради тебе събуди мъртвите, всичките земни първенци, Дигна от престолите им всичките царе на народите.” - бел. авт., М.А.). Човекът също може да се събуди, да се вдигне: от сън (Захария, 4:1), за възхваляване (Псалми, 57:8/9) и за действие (Йов, 17:8), но не може да се вдигне, събуди от смъртта.” [BibleWorks98]

По-нататък същият източник изброява употребите на този глагол: при военни агресии; човекът се нуждае от въздигане, за да може успешно да се моли и възхвалява; при лична молба към Господ - да се вдигне и да направи молбата на псалмиста за справедливост факт.

Отбелязва се, че най-съществената употреба е каузативната, където Бог причинява различни резултати според своето желание.

Гезениус обаче дава повече информация, в която най-ценното е, че е посочена мотивацията за образуване на съществителното – „от пламенен, бърз тръс или бягане, затова дивото магаре עִיר [ир] е получило своето име от своя бърз, неуморен бяг”. Така става ясно, че най-старото значение на корена е *да съм пламенен; да съм горещ, да съм жарък*. Любопитно е, че Гезениус не посочва значението на корена *събуждам се; събуждам; събуждам морал; издигам, вдигам, издърпвам; подбуждам*:

„עִיר [айр], м.р., със суфикс עִירָה [ирð] Битие, 49:11; мн.ч. עִירִים [айарйм], *младо магаре, ослето / жребчето на магаре* Захария, 9:9, Йов, 11:12 *малкото на диво магаре* פֶּרֶא עִיר [айр пèре]. Понякога думата се използва да означаи: *възрастно магаре за яздене* (Съдии, 10:4; 12:14); за посене на стока (Исая, 30:6); за оран (Исая, 30:24), срв. Битие, 32:16 („взе ги и ги прекара през потока, прекара и всичко, що имаше.”). На арабски означава всяко магаре – диво или домашно. Появява се по правилен начин, за да означаи *диво магаре, малко магаре*, наречено така поради своя бърз ход, „горещ тръс”; вж. корена עִיר [ир], значение № 1, като פֶּרֶא [пèре] „диво магаре”, от *тичам* פָּרָא [перà].

עִיר [ир] от корена עוּר [ур] *да съм горещ, да съм пламенен, да съм жарък*. Каузативно значение: *да направя* (някого, нещо) *горещ, да направя* (някого, нещо) *жарко* הַעִיר [(х)ейр] (Осия, 7:4 „Те всички са прелюбодейци, – Като пещ отоплена от хлебар, Който, като замеси тестото, престава да **нажижа** огъня, докле се кисне то.”) Понятието за *ставане горещ* се прилага по различни начини:

№ 1 чрез пламенен, бърз тръс или бягане; затова *диво магаре* עִיר [ир] е получило името си от своя бърз, неуморен бяг.

№ 2 прилага се към *пламъка на гнева*. Вж. עָרַר [ар] *враг*.

№ 3 *страхувам се, ужасявам се*.

עִיר [ир] от корена עוּר [ур]

№ 1 *град*, същ. нар., ж.р.; казват, че името идва от това, че често е посещаван от хора, но аз по-скоро бих извел това име от думата *стена* קִיר [кир] със значение *място, което е укрепено със стена*. Тази дума назовава *и племенни лагери, и малки, укрепени места*, като *кули* или *наблюдателни кули*. Докъде се простира значението на думата личи от следните места: Числа, 13:19 „и каква е земята, на която те живеят, добра ли е или лоша; и **какви са градовете** (וְכָזוּ הָעָרִים), в които те живеят, от шатри ли са или са укрепени”; 2 Царства, 17:9 „И израилтяните бяха вършили скришно работи, които не бяха прави пред

Господа техния Бог, и бяха си сторили високи места във всичките **си градове** (עֲרִיבָּם [ирере(х)ём]), от стражарска кула до укрепен **град** (עִיר).”; Ерусалим е наричан „град на Бога” или „Божии град” (עִיר־אֱלֹהִים [ир ельо(х)йм]) в Псалми, 46:5, 87:3; Исаия, 60:14; „свещеният град” (עִיר הַקֹּדֶשׁ [ир (х)а-кодеш]) в Исаия 52:1 „Събуди се, събуди се, облечи силата си, Сионе; Облечи великолепните си дрехи, Ерусалиме, свети **граде**; Защото от сега нататък няма да влезе в тебе Необрязан и нечист. ” (бел. авт., М.А. - В този стих глаголната звателната форма *събуди се* също е използвана, и то двукратно, и тя е от същия корен עוּרַי [урй]; В рамките на това първо значение Гезениус дава още примери за употребата на думата като *град*, включително и библейски топоними, ивритски съответствия на собствени имена от типа Димитровград: *град на солта* [ир хамелàх], *град на змията* [ир нехàш] и др.) Прилагателното от *град* עִיר [ир] е *градски* עִירִי [ирй]. (но не подчертава, че събуди се е от същия корпен - бел. авт., М.А.)

№ 2 *разгорещаване от гняв, гняв* – Осия 11:9 „Няма да изпълни намерението на пламенния си гняв, Няма пак да да изстребя Ефрема; Защото аз съм Бог, а не човек, Светият, И няма да дойда при тебе **с гняв**.” (בְּעִיר [бе-ир]).

№ 3 *ужас* – Еремия, 15:8 „Вдовиците им се умножиха пред Мене повече от морския пясък; На пладне доведох грабител върху тях против майката на младите; Внезапно докарах върху нея мъка и **ужас**.” (עִירָהּ פִּתְאֹם [алейà питòм ир]).

עִיר [ир] арамейски, от корена עוּר [ур] *пазач, наблюдател, стражник*; име на ангели в по-късния иврит, идващо от функцията им да пазят човешката душа – Данаил, 4:10 („Видях във виденията на главата си на леглото си, и ето, един **свет страж** וְקַדְיָשׁ עִיר [ир ве-кадйш] слезе от небето”), Данаил, 4:14 („Тая присъда е по заповед от **стражите** (עִירִין [ирйин]), и делото на думата на светите, за да знаят живите, че Всевишният владее над царството на хората, дава го комуто ще, и поставя над него най-нищожният измежду хората.”). Думата се използва също в сирийските литургии за архангели, напр. Гавраил.

עִירָא [ирà] соб. име, м.р. иаритецът *Ира* (яирецът *Ирас*) соб. име, м.р. с вътрешна форма ”град” или „наблюдаващ” – име на един от свещениците при Давид (2 Царства, 20:26) и *Ира (Ирас)* на двама от капитаните на Давид (2 Царства, 23:26, 28).

עִירָם [ирàм] соб. име, м.р. *Ирам* („принадлежащ на града”) на водач на едумяните (Битие, 46:43).” [Гезениус, 1996, с. 624-625]

От този преглед на корена по BibleWorks98 и Гезениус, от който се образува думата за *магаренце*, произтича следният комплексен извод:

Когнитивната, подсъзнателно протичаща, връзка на думата *магаренце* עַיִר [айр] има пет страни, произтичащи както от качествата на магаренцата, така и от разширената семантика на корена на думата. Първата страна е, че у малкото магаре все пак липсва типичната за възрастните магарета асоциация със силна сексуалност, т.е. тук е налице `липса на силна сексуалност`. Втората е напълно звукоподражателна. Третата страна обвързва малкото магаре със значения от типа `пазя`, `охранявам`. Четвъртата, е свързана с `пламенен`, `жарък`, тъй като те оформят значенията `бързина` + `мир`. Петата е връзката с глаголите 1. *издигам, вдигам, издърпвам; подбуждам; 2. събуждам се; събуждам; събуждам морал* עוּר [ур]. Тази последната отправя езиковото съзнание и подсъзнание на пътешествие към въздигането. С глагола *издърпвам чрез издигане* עוּר [ур] пряко се свързва със семантиката на ивритската дума *месия* מְשִׁיחַ [машйах], която означава *помазан* (от *мажа, намазвам; помазвам* מָשַׁח [машах]).

Коренът на *месия* מְשִׁיחַ [машйах] позволява визия към лексемите *издърпвам, изтеглям* מָשַׁח [машах] и *Моше* (Мойсей) מֹשֶׁה (от *извличам от вода* מָשַׁח [маша(x)]) поради сходство в звученето. Тук играта е с обозначаването на звука [x] – той се обозначава и от буквата *Хав* ח с вариант *Хав Софит* חּ, и от буквата *Хет* ח, а краткото x [(x)] – от буквата (X)e פ:

извличам от вода - с (X)e פ	מָשַׁח פ [маша(x)]
мажа, намазвам; помазвам - с <i>Хет</i> ח	מָשַׁח פ [машах]
1. тегля, влача; мъкна; 2.увличам; привличам - с <i>Хаф</i> ח/כ	מָשַׁח פ [машах]
Месия - с <i>Хет</i> ח	מְשִׁיחַ ז [машйах]

Смисловата игра на корени с техния правопис изглежда така:

מָשַׁח - изваждам от водата
מָשַׁח - мажа, намазвам; помазвам – Месия
מָשַׁח - тегля, влача; мъкна

Ето защо споменаването на думата *магаренце* עַיִר [айр] има ритуален и внушаващ аспект, обвързващ митичните Давид и Соломон с месията, като царе и помазаници на еврейския народ.

7.1. Магаренцето и съдиите

С това обаче работата не приключва, що се отнася до названието *магаренца*. Съдии, 10:3-5 споменава двама от израилските съдии – Авимелех и Яир в съседство с термина *млади осли* עֵיִרִים [айрайм].

Яир е наречен галаадец и „съди Израиля 22 години“. Собственото име Яир, приличащо на *град* и *магаренца* עַיָר [ай`ар], се пише различно: *град* и *магаренце* עַיָר [ай`ар] се пишат с *Айн* ע, а Яир се пише с *Алеф* יַאִיר.

Съдии 10:3-5

"Estir": 3 А подир него се издигна галаадецът Яир, който съди Израиля двадесет и две години. 4 Той имаше тридесет сина, които яздеха на тридесет **ослета**, и имаха тридесет града, намиращи се в галаадска земя, които и до днес се наричат Яирови паланки. 5 И Яир умря и бе погребан в Камон.

Съдии, 10:4 предлага една шокираща близост между *магаренце* и *град*, които в иврит се пишат напълно идентично:

Съдии 10:4

"Estir": Той имаше тридесет сина, които яздеха на **тридесет ослета**, и имаха **тридесет града**, намиращи се в галаадска земя, които и до днес се наричат Яирови паланки.

KJV Judges 10:4 And he had thirty sons that rode on thirty **ass** colts, and they had thirty cities, which are called Havothjair unto this day, which are in the land of Gilead. {Havothjair: or, the villages of Jair}

LXX Judges 10:4 καὶ ἦσαν αὐτῷ τριάκοντα καὶ δύο υἱοὶ ἐπιβαίνοντες ἐπὶ τριάκοντα δύο πόλους καὶ τριάκοντα δύο πόλεις αὐτοῖς καὶ ἐκάλουν αὐτὰς ἐπαύλεις Ἰαῖρ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης ἐν γῆ Γαλααδ

עַיָרִים וְשֵׁלֶשֶׁת עָלֵי-שָׁלִשִׁים בָּנָיו לְכַבֵּים עַל-שְׁלֹשִׁים עֵרִים WTT Judges 10:4

וְשֵׁלֶשֶׁת עֵרִים לָהֶם לָהֶם יִקְרְאוּ חוֹת יְאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַגְּלָעָד:

RST Judges 10:4 У него было тридцать сыновей, **ездивших на тридцати молодых ослах**, и тридцать **городов** было у них; их до сего дня называют селениями Иаира, что в земле Галаадской.

тридесет ослета - עַיָרִים וְשֵׁלֶשֶׁת עָלֵי-שָׁלִשִׁים [шлошим айар`им]

тридесет града - עַיָרִים לָהֶם לָהֶם [шлошим айар`им]

ослета = града = עַיָרִים [айар`им]

Макар, че авторите в BibleWorks98 настояват категорично, че *магаре* и *град* са от различни корени („уг I“ и „уг II“), изглежда, че изборът на животното *магаре*, *децата на магарецата* и пр. за царско животно в юдейската традиция може да се обвърже и с двата корена `уг. Чрез този избор всъщност се назовава не само `мир`, но много повече качествата на истинския цар – `да се движа, яхнал събудеността`, `да се движа, яхнал извисеността в морала` в опозиция на височините на високомерието на военното животно кон. Не случайно още преди цар Давид да узакони монархията на Соломон с царското си муле, Епохата на Съдиите е тази, която създава идеята за „децата на магарецата“ като символ на Епоха, яхнала `събудеността`, `извисеността в морала`, `справедливостта`, при това съчетана с `чистотата` на белите магарци.

7.2. Играта с числа. Символиката на 30

Много може да се разсъждава над символиката на числото тридесет в контекста на ослетата, градовете и Яир: **тридесет** сина, яздещи **тридесет** ослета, имащи **тридесет** града.

Първото важно сравнение, което ми идва наум е сходното повтаряне на числото три (не на тридесет), в една синкопирана, редуцирана, елиптична, сгъстена форма, при описанието на двореца на цар Соломон. И при него има подобно магическо повторение на числото три:

3 Царства 7:4

וּשְׁרָפִים שְׁלֹשָׁה שִׁירִים וּמִקְוֵה אֶל-מִקְוֵה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים WTT 1 Kings 7:4

Библия, 2002 И на **трите** етажа имаше решетки, така че светлината проникваше и от двете страни на етажа.

Библия, 2001 И имаше решетки *на прозорците* в **три** реда – прозорец срещу прозорец в **три** реда.

"Estir" И имаше решетки в **трите** етажа, така че светене беше поставено срещу светене в **трите** етажа.

Библия, 1995 И имаше решетки в трите етажа, така че **светене** беше поставено **светене** в трите етажа.

Библия, 1991 Прозоречни стълбове *имаше три* реда; имаше и **три** реда прозорци, прозорец срещу прозорец.

RST 1 Kings 7:4 Оконных косяков [было] **три** ряда; и **три** ряда [окон], окно против окна.

KJV 1 Kings 7:4 And there were windows in **three** rows, and light was against light in three ranks. And all the doors and posts were square, with the windows: and light was against light in **three** ranks.

Сравнението предполага да се каже следното. След Яир настъпва трудна епоха за израилтяните, в която те се покланят на езическите богове, т.е. като че ли силата на съдията Яир се е разпределила по тредесетте му сина и никой от тях не наследява неговата сила да съди. При Соломон „трите реда на трите етажа“ е повторение, което е съпроводено с ясно упоменаване на светлината и на факта на `пророчески тип прозорец`, маркиран със специален термин מִקְוֵה [мехезà] (вж. „Видове прозорци в Стария завет“). Съкращаването, елипсата, синкопът, сгъстяването на явлението върви не само по линия на това, че при Соломон е споменато **два пъти** числото 3, а при Яир **три пъти** числото 30, а и по линия на „редуцирането“ на 30 до 3. За сметка на това при Соломон е налице `пророческият тип прозорец` מִקְוֵה [мехезà]. Лексемата מִקְוֵה [мехезà] е използвана в целия Стар завет със значение *prozorec* само два пъти, именно за Двореца на Соломон, а коренът ѝ я обвързва с глагола מִקְוֵה [хаза(x)], означаващ *виждам; да виждам; възприемам; гледам; пророкувам; предвиждам чрез отвъдното; 1a. (ПААЛ) 1a1. виждам зад/през; 1a2. да виждам като пророк екстатично състояние; 1a3. да виждам; възприемам; 1a3a. чрез интелект 1a3b. виждам чрез опит; 1a3c. предвиждам.* Основното, първичното значение на думата מִקְוֵה [мехезà] е *1. светлина; 2. място за гледане/виждане.*

Пророческият тип прозорец מִקְוֵה [мехезà] се превежда на български като `prozorec`, но точно толкова често и като `светлина` или `светене`. Тези преводи са все верни, защото е нужна `чистота` и `светлина`, за да провиждаш пророчески – семантика, заложена в корена на думата. Така малките магаренца, заедно с „градовете-видалища“ и

„моралното възвисяване“ са включени в предшествието на пророческото стечение на обстоятелствата (или на наследствеността) при Соломон, тъй щото Соломон е в състояние да „сгъсти“ силата на съдията, за да овещества една случила се вече съдийска традиция.

Има игра с числата при споменаването на още един съдия – Авидон. Тук са налице 40, 30, *ослетата* са 70, Авидон е 8 години съдия. Някой би могъл да открие криптирана информация чрез използването на поредицата от споменаваните числа, както и в информацията, че синовете на съдията яздят *магаренца*.

Съдии, 12:14

"Estir" 13 А след него, Авдон, син на пиратонца Илела, стана съдия в Израиля. 14 Той имаше четиридесет сина и тридесет внуци, които яздеха на **седемдесет ослета**, и съди Израиля осем години.

7.3. Царското животно е муле, а не кон

царското муле פִּרְדָּה הַמֶּלֶךְ [пирдàт мèлех]

Захария не използва лексемата, употребена за помазването на цар Соломон в 3 Царства, 1:33; 38; 44, но за сметка на това в Новия завет апостолите посочват, че Христос влиза в Ерусалим като юдейски цар - яздец осле.

Основателите на еврейската монархия - Давид и Соломон - предпочитат за свое парадно животно *мулето*. Терминът е *царско муле* или *мулето на Давид*, а думата е в женски род - פִּרְדָּה [пирдà].

Помазването на цар Соломон става върху *царското муле* פִּרְדָּה הַמֶּלֶךְ [пирдàт мèлех], ед. ч. *муле* הַפִּרְדָּה [пирдà]. Словосъчетанието *царското муле* има смихут-форма פִּרְדָּה הַמֶּלֶךְ [пирдàт мèлех], която сочи недвусмислено, че царското муле е женско.

Терминът се използва в три от стиховете, разказващи за помазването на Соломон за цар, извършено докато Давид е още жив – 3 Царства, 1:33; 38; 44.

3 Царства, 1:33

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת־עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם WTT 1 Kings 1:33

וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל־הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר־לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל־גִּיחוֹן;

"Estir": 33 Тогава рече цар Давид: Повикайте ми свещеника Садока, пророка Натана и Ванаия Иодаевия син. И те дойдоха пред царя. 33 И царят им рече: Вземете със себе си слугите на вашия господар, качете сина ми Соломона на **моята мъска**, и заведете го долу в Гион;

KJV 1 Kings 1:33 The king also said unto them, Take with you the servants of your lord, and cause Solomon my son to ride upon **mine own mule**, and bring him down to Gihon: {mine...: Heb. which belongeth to me}

LXT 1 Kings 1:33 καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς λάβετε τοὺς δούλους τοῦ κυρίου ὑμῶν μεθ' ὑμῶν καὶ ἐπιβιάσατε τὸν υἱόν μου Σαλωμων ἐπὶ τὴν ἡμίονου τὴν ἐμήν καὶ καταγάγετε αὐτὸν εἰς τὸν Γιων

RST 1 Kings 1:33 И сказал им царь: возьмите с собою слуг господина вашего и посадите Соломона, сына моего, на **мула моего**, и сведите его к Гиону,

3 Царства, 1:38

וַיֵּרֶד צְדוֹק הַכֹּהֵן וַנְתַן הַנְּבִיא וּבְנֵיהוּ בְּיְהוֹיָדָע וְהַכֹּהֲנִים WTT 1 Kings 1:38

וְהִפְלִיתִי וַיִּרְכְּבוּ אֶת־שֹׁלֹמֹה עַל־פָּרָדִתַּת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּלְכוּ אִתּוֹ עַל־גִּיחוֹן׃

"Estir": 38 И така, свещеник Садок пророк Натан и Ванаия Иодаевият син, с херетците и фелетците, слязоха та качиха Соломона на цар Давидовата мъска и доведоха го в Гион.

KJV 1 Kings 1:38 So Zadok the priest, and Nathan the prophet, and Benaiah the son of Jehoiada, and the Cherethites, and the Pelethites, went down, and caused Solomon to ride upon **king David's mule**, and brought him to Gihon.

LXT 1 Kings 1:38 καὶ κατέβη Σαδοκ ὁ ἱερεὺς καὶ Ναθαν ὁ προφήτης καὶ Βαναϊας υἱὸς Ἰωδαε καὶ ὁ χερεθθι καὶ ὁ φελεθθι καὶ ἐπέκαθισαν τὸν Σαλωμων ἐπὶ τὴν ἡμίονου τοῦ βασιλέως Δαυιδ καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν Γιων

RST 1 Kings 1:38 И пошли Садок священник и Нафан пророк и Ванея, сын Иодая, и Хелефеи и Фелефеи, и посадили Соломона на **мула царя Давида**, и повели его к Гиону.

3 Царства, 1:44

"Estril": 44 и царят прати с него свещеника Садока, пророка Натана и Ванаия Иодаевия син, с херетците и фелетците, та го възкачиха на **царевата мъска**:

KJV 1 Kings 1:44 And the king hath sent with him Zadok the priest, and Nathan the prophet, and Benaiah the son of Jehoiada, and the Cherethites, and the Pelethites, and they have caused him to ride upon the **king's mule**:

LXT 1 Kings 1:44 καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς μετ' αὐτοῦ τὸν Σαδοκ τὸν ἱερέα καὶ Ναθαν τὸν προφήτην καὶ Βαναϊαν υἱὸν Ἰωδαε καὶ τὸν χερεθθι καὶ τὸν φελεθθι καὶ ἐπέκαθισαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἡμίονου τοῦ βασιλέως

וַיִּשְׁלַח אֶת־הַמֶּלֶךְ אֶת־צָדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא

וּבְנֵיהוּ בְּרִיְהוֹנָדָע וְהִפְלִיתִי וַיִּרְכְּבוּ אִתּוֹ עַל פָּרָדִתַּת הַמֶּלֶךְ׃

RST 1 Kings 1:44 и послал царь с ним Садока священника и Нафана пророка, и Ванею, сына Иодая, и Хелефеев и Фелефеев, и они посадили его на **мула царского**;

Същественото е, че иврит различава мъжки и женски род на мулето – פָּרָד [пèред] и פָּרָדָּת [пирдà], а това значи, че става дума за „женско осле, рожба на магарица“. Наличието на мъжки и женски род в иврит осмисля новозаветния термин „осле, рожба на магарица“.

Според Български тълковен речник *муле* като общ термин е кръстоска между магаре и кон. Речникът различава и конкретен термин – рожбата на магарица и кон е *муле*, а рожбата от магаре и кобила е *катър* [БТР, 1963, с. 423]. В контекста на месията и неговото родословно дърво, свързано с цар Давид, въпросът с „царското муле“ / „мулето на Давид“ не е без значение, както и терминът „осле, рожба на магарица“. Този термин не е пропускан нито в Стария, нито в Новия завет, когато има нужда от уточнение.

Близка до думата פָּרָד [пèред] е лексемата פָּרָה [пèре] (в Еремия, 2:24 и Йов, 11:12 правописът е променен при последната буква – פָּרָה [пèре], но не и звученето). Bibleworks98 посочва значението „диво магаре“ срещу думата פָּרָה [пèре].

Вече бе посочено (при “Живота на Давид”, че всички синове на Давид яздят *мулета* פָּרָדָּת [пирдà]. Помазването на Соломон за цар с такова женско муле сменя спектъра от семантизации на тази дума: от обичайното за синовете на царя ездитно животно в мирно време, този вид муле е превърнат в царско животно.

Вътрешната форма на термина, както отбелязва Гезениус, е от *тичам* פָּרָא [перà].

7.4. „арамейското” диво магаре עָרֹד [арòд]

Поетичният стил на Йов се отличава едновременно с блестящо владение на иврит и с много голямо количество чуждици. Този факт се тълкува от коментаторите по три начина. Първата хипотеза е, че книгата на Йов е написана първо на друг език и след това е преведена на иврит. Кандидати тук са арамейски, едомейски и арабски. Контрааргументът на тази хипотеза е, че реторичните поврати в иврит са твърде майсторски и сложни, за да може се говори за повлиян от друг език превод. Втората хипотеза е свързана със ситуирането на момента на написване на книгата на Йов в т.нар. „персийски период”, когато арамейски става лингва франка за Израел и Трансйордания. Някои отчитат силното влияние на арамейски и смятат, че то е причинено то езиковите навици на автора. Други обвързват времето на написване с по-ранен период и съответно влиянието е от финикийски и други северно-ханаански езици. Отново контрааргументът е, че елементите от иврит в книгата сочат, че авторът се справя толкова добре с езика иврит, че ако би искал да използва само иврит, резултатът би бил отличен. Така аргументът, че авторът не е владее добре иврит пропада при наличието на толкова много ивритски фрагменти с висока литературна стойност. Третата хипотеза е, че езикът на книгата на Йов представя ивритски диалект, който е твърде различен от езика на Юдея, добре познат ни от Стария завет. Това е по-северен от юдейския диалект, с по-голяма близост до арамейски. Подобно обяснение пропада поради факта, че Йов използва паралелно думи и от този „диалект”, и от иврит. Така ние можем да намерим арамейската дума в съседство с ивритската в един и същи стих. Именно такъв такъв е и случаят с арамейската дума за диво магаре עָרֹד [арòд], която е в съседство с ивритската פָּרָא [пèре]:

Йов, 39:5

מִי־שָׁלַח פָּרָא הַפְּשִׁי וּמָסְרוֹת עָרֹד מִי פָּתַח: WTT Job 39:5

Библия, 1995 Кой е пуснал на свобода **дивия осел**? Или кой е развързал връзките на *тоя плах бежанец*,

Библия, 1991 Кой е пуснал на свобода **онагра** и кой е развързал връзките на *това диво животно*,

Библия, 2001 Кой е пуснал на свобода **дивото магаре** и кой е развързал връзките на **дивия осел**

Библия, 2002 Кой е пуснал на свобода **дивия осел**? Или кой е развързал връзките на *тоя плах бежанец*,

“Estir” Кой е пуснал на свобода **дивия осел**? Или кой е развързал връзките на *тоя плах бежанец*,

Грийнстейн от Тел-Авивския университет обаче намира четвърто обяснение за множеството неивритски думи в книгата на Йов,

включително и на двойката **אָרֹד** [aròd] – **פֶּרֶה** [père] [Грийнстайн, 2003]. Той смята, в съгласие с други автори, че употребата на неивритските думи служи за поетична манипулация в иврит – „за да се постигне набор от варианти със структурно-продуциращи и със смислоусилващи ефекти. От друга страна, повторителната употреба на неивритски елементи поставя поетичния диалог в територията на чуждестранното, а това е подходящо за придружителите на Йов, които са главно Трансйордански персонажи.” [Грийнстайн, 2003, 653].

Българските преводи на този стих и поетичният паралелизъм с арамейската и ивритската дума за *диво магаре* са илюстрация за правилността на тезата на Грийнстайн. Това е така, защото Библия, 1995, 2002 и “Estir” одушевяват втората, арамейската, дума за *магаре* и я превръщат в „плах бежанец”. Така поетичната игра с думи от Йов намира своето българско съответствие, което е стилистично, но не разчита на българската езикова картина на света, т.е. да назове с втора дума същия обект от действителността. Така постъпва преводът в Библия, 2001, където се използват двете български думи – *осел* и *магаре*. Православната версия (Библия, 1991) използва една непознатата на българския читател днес дума *онагра*. Думата *онагра* липсва дори в *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век* [под. ред. Ст. Илчев, 1974]. Библия, 1991 вместо чрез „диво магаре” въвежда поетичната страна на стиха със словосъчетанието „диво животно”. Това е генерично превеждане на арамейската дума за *диво магаре* с родово понятие, включващо всички непитомни животни. Впечатлява, че православният превод не разчита нито на „диво магаре”, нито на „див осел”. И всичко това се случва с онова животно, което е царското животно на Давид и Соломон...

Версията на крал Джордж повтаря едно и също английско словосъчетание „диво магаре” *wild ass*.

KJV Job 39:5 Who hath sent out the **wild ass** free? or who hath loosed the bands of the **wild ass**?

В Септуагинта е употребен еднократно терминът *диво магаре* **ὄνον ἄγριον**, а вместо втора дума за същото е използвано местоимение **αὐτός**.

LXX Job 39:5 τίς δὲ ἐστὶν ὁ ἀφεὶς ὄνον ἄγριον ἐλεύθερον δεσμοῦς δὲ αὐτοῦ τίς ἔλυσεν

Поуката от историята с тази арамейска дума за царското магаре е, че Библията винаги ни поднася все нови и нови наши „лични” открития. Иначе – текстът си е там, трябва само ние да направим усилие да го открием.

8. Белите ослици и `ритуалната чистота`

Целият преглед на названията за *магарица*, *магаре*, *магаренце*, *осле*, *осел*, *ослица*, *муле* в иврит е прекрасен пример за функционирането на идеята за светлина и нейните трансформации и радиации в културната и в лингвистичната тъкан. Моята отправна точка за трансформациите на идеята за светлина се базира на лингвистичните семантични

„трансформи“ и мрежата от употреби, с която съществуват в Стария завет. Тръгнахме от термина *бели ослици/магарици* אֲתוֹנֹת בָּיָהוּ [отòт цехорòт] от епохата на Съдиите, от времето на съдията жена - Двора (Съдии, 5:10) и стигнахме до влизането на Исус Христос в Ерусалим. Всичко това идва да подсети и за още един голям въпрос - за корените на демокрацията. Колкото и да е близка за европееца Гърция, корените на съвременната демокрация не могат и не трябва да бъдат търсени само в Древна Гърция. Поне част от коренището на демокрацията се крие в библейската епоха на съдиите и върховенството на закона, а не на царя. Не напразно мъдрият Соломон проси и получава от Бог способността на велик съдия.

Има и две собствени имена, произлизащи от тези думи - *Цохар / Зохар*.

От същия порядък е загадката, защо царете Давид и Соломон избират ослите, „деца на магарица“, за царско животно, а не коня. От Съдии, 5:10 се вижда, че ползването на магаре или осел за ездитно животно, изразява богатство, власт, влияние и пр. и е традиция в блискоизточната израилтянска монотеистична култура.

9. Отново за светлината като цвят

Повечето от изброените в *JE* „степенни на светлината“ (вж. Приложение 2) обикновено са за болест, тен на лицето, оттенък на косата и нямат никакви вторични значения. Вторични значения могат да се търсят при:

1. Думата אֲדָמָה [цахòр] („светлочервен“; „бозав“), използвана за назоваване цвета на магаре (Съдии, 5:10). В Съдии, 5:10 става дума за „реч“ на жената съдия - Двора. Тя се обръща към хората да славят Господ, като включва и тези „...които яздите на бели осли“ и „...които седите на меки постелки“. Очевидно Двора се обръща към по-заможните хора сред израилевите колена. Забележително е, че всички български преводи и издания назовават магаретата „бели“. Разлика има само по отношение пола – може да са „осли“, но и „ослици“. Вторичността тук се крие в културни особености на региона, тъй като е предсказано, че месията ще влезе в Ерусалим на бял осел. В този смисъл думата, която назовава цвета на магарето има значение. Важно изглежда, че това не е типичният термин за бял цвят - לָבַן [лавàн] -, а е друга дума, която всъщност може да се семантизира като „бял, който е ритуално чист“. Не случайно сродната дума אֲדָמָה [цах] от Песен на песните, 5 се превежда като *бял*, макар че означава *чист*.

2. Лексемата אֲדָמָה [цах] от [зах] אֲדָמָה, буквално „чист“, „ритуално чист“ (Плач на Йеремиа, 4:7). Това е една от няколкото ивритски думи за „чист“, които се използват в *СЗ* и на които може да се гледа като на една

от реализациите на трансформация на идеята за светлина с качеството `чистота`. Точно така, **по-чисти**, се превежда думата, а не както претендира *JE*.

Плач на Еремия, 4:7

זְכוֹן נִזְרִיהָ מִשְׁלֵג צִחוֹ מִחֶלֶב אֲדָמוֹ עֵצִים
מִפְּנִינִים סַפִּיר גִּזְרָתָם:

Библия, 2002 Благородните ѝ бяха **по-чисти** от сняг, по-бели от мляко, снагата им по-червена от рубини, блестяха като сапфир;

Библия, 2001 Назиреите бяха **по-чисти** от сняг, по-бели от мляко, снагата им беше по-червена от рубин, блестяха като сапфир.

10. Бялото магаре, Библията, макробялото и `ритуалната чистота`

- Исус влиза като еврейски цар на бяло магаренце, дете на магарича, в Ерусалим. Йоан твърди, че това останало неразбрано в момента на събитието дори от учениците на Христос, които разбрали този символ едва, „когато Исус се прославил“.

- Магаренцето, дете на ослица, не е знак на `солидарност с бедността`, `простота` и подобни значения, приписвани на това желание на Исус. Подобни значения са приписани по-късно през вековете от християнската традиция.

- Фактът, отбелязан от Йоан, че този символ е неясен и за учениците, сочи, че и по времето на Давид и Соломон „царското муле“ е силно символичен и ексцентричен жест, който е останал такъв и по времето на Христос. Царете трудно яхват мулета, но очевидно това не важи за най-значимите юдейски царе, които не се притесняват да изразят с този символ `мир`.

- Предсказанието от Захария е възплътено в евангелията в Новия завет, а така също е точно цитирано от апостолите.

- Анализът на Разширената семантика на предобраза (белите магаричи) на бялото магаренце на Исус (лексемите от предсказанието на Захария; символите от завещанието на Яков към племето Юда в Битие, 49; Авраам и Мосей, яздещи магаре; традицията, създадена от Давид и Соломон – царете да яздят муле) показва различните равнища и силата на връзката между Новия и Стария завет.

11. Поуките

Позволявам си толкова подробно разглеждане на старозаветното магаре, защото в българското културно пространство темата за библейските магарета “бе разорана” наскоро от двама автори. Това са проф. Милена Кирова и проф. Валери Стефанов. Кирова [Кирова, 2005] се занимава основно с магарето на Валаам. Писателят Валери Стефанов системно и невинно твърди, че намерил нейде из Австрия, в магазинче за стари книги, ръкописа на “Изгубените магарета” [Стефанов, 2005, 7-22]. Когато един професор по “Теория на литературата” скромно и сериозно твърди това, човек е склонен да му повярва. Всъщност

писателят и професорът В. Стефанов майсторски надгражда митология над достойния за уважение текст, изпълнен с отлично познаване на Библията. Това е митология, която е сравнима с пророческата парадигма: текстът е дошъл от едно `не-наше` и `не-тук` в `нашето` и `тук`, от друго място, оттам, отвъд нашето пространство и, сигурно е, от друго време...

Оставайки с респект към романа, бих желал “да разбуля” (нямам претенция да разпечатвам „запечатаната книга, която са за нас изгубените магарета” [Стефанов, 2005, с. 23]) окончателно чаровната митология на такъв произход на “Изгубените магарета”. Както се вижда от Стария завет, т.е. от пълната версия библиейските магарета не могат да се изгубят. Та са си там, в текста на Библията. Ако има някой, който е изгубен – това може да сме само ние, обикновените хора.

Старият завет винаги е готов да дава хубави уроци, напр. точно когато човек си мисли, че е намерил всичко, което е казано за магарето в Библията, изскача нова дума – арамейската дума за *диво магаре*.

Сигурно е, че от библиейските магарета и от цялата книга за светлината в Стария завет може да се извлекат още много поуки. Най-добре е обаче всеки да си открие своите.

писателят и професорът В. Стефанов майсторски надгражда митология над достойния за уважение текст, изпълнен с отлично познаване на Библията. Това е митология, която е сравнима с пророческата парадигма: текстът е дошъл от едно `не-наше` и `не-тук` в `нашето` и `тук`, от друго място, оттам, отвъд нашето пространство и, сигурно е, от друго време...

Оставайки с респект към романа, бих желал “да разбуля” (нямам претенция да разпечатвам „запечатаната книга, която са за нас изгубените магарета” [Стефанов, 2005, с. 23]) окончателно чаровната митология на такъв произход на “Изгубените магарета”. Както се вижда от Стария завет, т.е. от пълната версия библейските магарета не могат да се изгубят. Та са си там, в текста на Библията. Ако има някой, който е изгубен – това може да сме само ние, обикновените хора.

Старият завет винаги е готов да дава хубави уроци, напр. точно когато човек си мисли, че е намерил всичко, което е казано за магарето в Библията, изскача нова дума – арамейската дума за *диво магаре*.

Сигурно е, че от библейските магарета и от цялата книга за светлината в Стария завет може да се извлекат още много поуки. Най-добре е обаче всеки да си открие своите.

ÅĒŃÖÅĎĪ ĘĐĀĪ Ā ĘĘŌÅĐĀŌŌĐĀ

Áeáèèy, 2002: Áeáèèy èèè ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÑŌaðèy è Í í àèy çáááŌ. Áyđíí è Ōí÷íí ĩđáááááíí ĩŌ ĩđeáeíáeá. Áúeáaðñeí áeáeáeneí aðóæáñoáí nún núaáeñoáeáŌí íà Í áááeí áí eŌá áeáeáeñeè aðóæáñoáá – UBS. Ñí Ōèy, 2002.

Áeáèèy, 2001: Áeáèèy èèè ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÑŌaðèy è Í í àèy çáááŌ. Ñ ĩđáíđáŌèè, ĩáđáeáeíe ĩánaæ è Ōáí aðe÷áí eííeíđááíñ. ĘçááíeáŌí á ĩđáđááíŌeá íà núađáí áí áí áúeáaðñeè áçèè íà ĩńííááŌá íà áúeáaðñeèy ĩđááí á íà ÁeáèèyŌà ĩŌ ĩđeáeíáeíe Ōáeñoíáá, eçáúđŌáí ĩŌ ĘííñŌáíŌeí ŌíŌeííá, ĩ áŌeí Ñeáááeéíá è ŌđeñoíáŌe Ñe÷áí-Ōíáíđíá, eçááááí çá ĩúđae ĩúŌ ĩđaç 1871 á. Áyđíí è Ōí÷íí ñŌááíáíá ñ ĩđeáeíáeíeŌá Ōáeñoíáá. ĩ úđáí eçááíeá, Ñí Ōèy, 2000, Ęçááđáeñoáí „Ááđáí“. ÁŌíđí eçááíeá. Ñí Ōèy, 2001, Ęçááđáeñoáí „Ááđáí“. 1415 ñ. = Ááđáí, 2002.

Áeáèèy, 1995: Áeáèèy èèè ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÑŌaðèy è Í í àèy çáááŌú. Áyđíí è Ōí÷íí ĩđáááááíá ĩŌú ĩđeáeíáeá., Đááeçeđáíí eçááíeá, Ñí Ōèy, ĩđeááíđíá ĩá÷áŌíeŌá, 1924, The Bible League, South Holland, IL 60473, ĩ eíñe, PICORP, 1995, 1210 ñ. (957 ñ. + 263).

Áeáèèy, 1992: Áeáèèy ñeđá÷ eíeáeŌá íà ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÁáŌŌèy è Í í àèy çáááŌ, eçáááá Ñá. Ñeííá íà ÁúeáaðñeáŌá ōúđeáá, Ñí Ōèy, 1992.

Áeáèèy, 1991: Áeáèèy ñeđá÷ eíeáeŌá íà ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÁáŌŌèy è Í í àèy çáááŌ, eçáááá Ñá. Ñeííá íà ÁúeáaðñeáŌá ōúđeáá, Ñí Ōèy, 1991.

ĐŃñeá Áeáèèy, 1992: Áeáèèy. Ōíđá, ĩđíđíeè, ĩ enáí eá è Í í áúe çáááŌ, ĘáđŃñeèí, Ęçđáeèúneáy áñíŌeáŌèy ĩí đáñíđíñŌáíáíeþ ÁeáeáeñeèŌ ĩ enáí eé. Ęáđáí ÁŌáá ĩ áŌeŌeŌ.

Áeáèèy, 1993: áâçá ĩŌ÷, áúáç úeŌáá (íeááúe, íeáeáđ, áŌáú) eþđú (439c. + 154c.) ĩŌ 593 .91001 íeíúáŌe, 151.á.ú ĩđŌáŌđe:áeèŌeá áñoáá, úeçeúí (eþđú ŌÁÍ ÁŌ (Áeáèèy) – Ōíđá (í áŌíeíeæeá), í ááááeí (íđíŌíŌe), ĘŌíáeí (í enáí eá) è Í í àèyŌ çáááŌ. Ęáđáí ÁŌáá ĩ áŌeŌeŌ. ĩ á÷áŌ è đáááeŌèy: ĘíáŌ Ltd., P.O.B. 151, ÁđŃñeèí 91001, 593 ñ. (439 + 154).

Áeáèèy, 1940: Áeáèèy èèè ÑááúáííŌí ĩ enáí eá íà ÑŌaðèy è Í í àèy çáááŌú. Áyđíí è Ōí÷íí ĩđáááááíá ĩŌú ĩđeáeíáeá. Đááeçeđáíí eçááíeá. Ñí Ōèy, ĩđeááíđíá ĩá÷áŌíeŌá, 1940.

Áeáèèy, 1871: ŌáđeáđááñeíŌí eçááíeá áíí Áúeáaðñeá ĩí-eáeí Áeáèèy.

“Estir”: ÁeáeŌđíí íà Áeáèèy íà áúeáaðñeè áçèè ñ eííeíđááíñ. 2005.

WTT - Biblia Hebraica Stuttgartensia BHS (Hebrew Bible, Masoretic Text or Hebrew Old Testament), edited by K. Elliger and W. Rudolph of the Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Fourth Corrected Edition, Copyright © 1966, 1977, 1983, 1990 by the Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart.

LXT - LXX Septuaginta (LXT) (Old Greek Jewish Scriptures) edited by Alfred Rahlfs, Copyright © 1935 by the Württembergische Bibelanstalt / Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. The LXX MRT (machine readable text) was prepared by the TLG (Thesaurus Linguae Graecae) Project directed by Theodore F. Brunner at University of California, Irvine.

LXE - The English Translation of The Septuagint Version of the Old Testament (LXE) by Sir Lancelot C. L. Brenton, 1844, 1851, published by Samuel Bagster and Sons, London, original ASCII edition Copyright © 1988 by FABS International (c/o Bob Lewis, DeFuniak Springs FL 32433).

VUL - Biblia Sacra iuxta Vulgatum Versionem, Vulgate Latin Bible (VUL), edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H.F.D. Sparks, and W. Thiele [at Beuron and

- Tuebingen] Copyright © 1969, 1975, 1983 by Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. ASCII formatted text provided via University of Pennsylvania, CCAT. Textual variants not included.
- VUO - The Latin Vulgate - Online Bible Version, Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research. This is the same as the VUL except that (1) it does not include the Apocrypha, (2) the verse numbering has been remapped to match the King James Version and (3) the Psalms are from the Hebrew based work of Jerome, rather than the LXX based work.
- ASV - The Holy Bible, American Standard Version 1901 (ASV), similar to the English Revised Version of 1881-1885, both being based upon the Hebrew Masoretic text for the OT and upon the Westcott-Hort Greek text for the NT.
- NKJ - The New King James Version NKJV (NKJ), Copyright (c) 1982, Thomas Nelson, Inc. All rights reserved.
- KJV - Authorized Version (KJV) - 1769 Blayney Edition of the 1611 King James Version of the English Bible - with Larry Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research.
- NRV - The Italian La Sacra Bibbia Nuova Riveduta 1994 (NRV), Copyright © 1994, Societ; Biblica di Ginevra (Geneva Bible Society), CH-1211 Ginevra.
- LND - The Italian La Nuova Diodati 1991 (LND), Copyright © 1991, La Buona Novella s.c.r.l. Contrada Restinco - Casella Postale 27 - 72001, Brindisi, Italy.
- IEP - The Italian NVB Nuovissima Versione della Bibbia San Paolo Edizione (IEP), Copyright © 1995-1996, San Paolo Edizione, Roma ITALIA.
- DRB - The French Version Darby 1885 (DRB), Copyright (c) 1991, Bible et Publications Chretiennes, Valence FRANCE. S.V.P. Repandez la Bible Online parmi vos amis.
- FBJ - French Bible de Jérusalem, Copyright (c) 1973, Les Éditions du Cerf.
- BFC - French Bible en français courant, édition révisée, Copyright (c) 1997, Société biblique française (French Bible Society).
- LSG - The French Louis Segond Version 1910 (LSG) keyed to Englishman's-Strong's Numbering System, plus with Verb Parsings, ASCII version Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research.
- NAU - NAS/NAU - The New American Standard Bible NASB (NAS[1977] and NAU[1995]), Copyright (c) 1960, 1962, 1963, 1968, 1971, 1972, 1973, 1975, 1977, 1988, 1995, and La Biblia de Las Americas, Copyright (c) 1986, both by The Lockman Foundation. This excellent translation is an updated edition of the ASV [see above], with the entire Bible completed in 1971. Both the 1977 NASB English Bible translation and the 1995 New American Standard Bible 1995
- NRS - The New Revised Standard Version NRSV (NRS) of the Bible. The Scripture quotations contained herein are from the New Revised Standard Version (NRSV) of the Bible, Copyrighted 1989 by the Division of Christian Education of the National Council of the Churches of Christ in the United States of America,
- RWB - The English Revised 1833 Webster Update 1995 (RWB) with Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright (c) 1988-1997 The minor revisions include: obsolete words and phrases, stilted or complex grammar, changes from some modern versions, and, of course, the Pierce-Strong's Codes.
- BBE - The English Bible in Basic English 1949/1964 (BBE), ASCII version Copyright (c) 1988-1997 Printed in 1965 by Cambridge Press in England.
- NLT - HOLY BIBLE, New Living Translation, copyright (c) 1996 by Tyndale Charitable The

- NLT is a new translation, intended to replace The Living Bible.
- NJB - The New Jerusalem Bible, with Deutero-Canon, Copyright (c) 1985, Doubleday.
- NAB - The New American Bible with Revised New Testament and Revised Psalms, and with Roman Catholic Deutero-Canon. "New American Bible, Copyright (c) 1991,1986,1970 by the Confraternity of Christian Doctrine, 3211 Fourth Street, N.E., Washington, D.C. 20017-1194, USA, is used by license of copyright owner.
- RVA - The Spanish La Santa Biblia Reina-Valera Actualizada 1989 (RVA), Version Reina-Valera Actualizada, Copyright 1982, 1986, 1987, 1989 de la Casa Bautista de Publicaciones. Used by permission. ASCII database obtained via Online Bible Foundation.
- DAN - The Danish Bible - Bibelen - Den hellige skrifs kanoniske bøger. (OT) Det gamle testamente 1931. (NT) Det nye testamente 1907. (Publisher) Det Danske Bibelselskab Autoriseret ved Kgl. resolution.
- LUO - The German Luther Bibel 1912 (LUO) mit Englishman's-Strong's Kodierungen linked to the words, and Verb Parsings System, Copyright © 1995 by IMPORTANTIA, PO Box 9187, 3301 AD Dordrecht, The Netherlands. All rights reserved.
- LSG - The French Louis Segond Version 1910 (LSG) keyed to Englishman's-Strong's Numbering System, plus with Verb Parsings, ASCII version Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research.
- NEG - The French Nouvelle Edition de Genève 1979 (NEG), Traduite des textes originaux hébreu et grec par Louis Segond, docteur en théologie. Version 1975, Copyright © 1975 Société Biblique de Genève, Suisse (Geneva Bible Society, Swiss).
- RST - The Russian Synodal Text (RST) of the Bible (Orthodox Synodal Edition 1917), with Russian Lexicons (abridged Thayer's Greek-Russian and Hebrew Russian, see above Lexicon section), and with every word/phrase keyed to the complete Pierce-Strong's Number Code System with Tense-Voice-Mood Verb Parsings, Copyright © 1996 Bob Jones University.
- BTP - The Polish Millennium Bible 1984, 4th Ed. (BTP): Polish Biblia Tysiaclecia, Wydanie 4, 1965/1984, Copyright © 1997, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań. Widely accepted by both Catholics and Protestants.
- BKR - Czech Bible Kralická: Bible svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového Zákona podle posledního vydání kralického z roku 1613.
- UKR - The Ukranian Version (UKR) of the Bible, Copyright © 1996 Bob Jones University.
- Fausset Dictionary.

ÀÈÁÉĀĔÑÊÈ ĐĀ×Í ÈÖÈ È ĀÍ ÖÈÊÊĪ Ī ĀĀÈÈ

ĀĐ, 1989: Āèáéáéñèè đā÷í èè. Đāāāèòì ð: Ē. Í èèèōī ðī āā; áī āī ñēī āñèà ðāāāèöèý: Ē. Çèàðāā; èàðòī āðāōñèà ðāāāèöèý: ĩ ðī ō. Í . Øèāāðī ā. Ēçāàðāèñòāī Í ĩ ā ×ī āāè, 1994, 638 ñ. Ī ðāāī ā ĩ ð NEW CONCISE BIBLE DICTIONARY. Ed. D. Williams, Universities and Colleges Christian Fellowship. Inter-Variaty Press in Leicester UK, LION Publishing PLC, Sandy Lane West, Littlemore, Oxford, England, 1989.

ĐĀÑ, 1995: Đā÷í èè í à àèáéáéñèèòā ñèì āī èè. Í ðāāī ā ĩ ð Prepared by W. Stuard Owen. Revised and enlarged by Ph. Grist and R. Dowling, for Bulgarian edition – proff. N. Shivarov. Grace Publications Trust, London, 1992. Ńúñòāāèðāè ĩ ðī ō. ĩ ðī ðī ĩ ðāçā. Í . Ø è à à ð ĩ ā. Ēçāàðāèñòāī “Í ĩ ā ÷ī āāè”. Ńī ōèý, 1995.

ḐĒḐ, 1994: Ḑāēēāēēōā (ēḏāōúē ḏā-í ēē). Áóāēçúì , ḏḏēñḏēýí ñḏāì , ēñēýì . Ē. Ēàì áóḏì ā – áóāēçúì ; Ā. Ī ī ï ì àḏēí î ā è Ē. Çèàḏāā – ḏḏēñḏēýí ñḏāì . Ē. Ī āāā – ēñēýì . Ī ī ä í á ú à ò à ḏāāāēōēý í à Ḑ. Ḑāāāā. Ō ī í āāōēý „Ī èí āḏāā”, Ñī Ōēý, 1994.

ANGEL FOCUS: www.angelfocus.com/dionysius

BAKER'S EVANGELICAL DICTIONARY OF BIBLICAL THEOLOGY: Baker's Evangelical Dictionary of Biblical Theology. Edited by Walter A. Elwell. Copyright © 1996 by Walter A. Elwell. Published by Baker Books, a division of Baker Book House Company, PO Box 6287, Grand Rapids, Michigan. Holman Bibles, a division of Broadman & Holman Publishers. This fresh rendering of God's Word is translated directly from the original biblical languages with a reader-friendly style geared to contemporary English usage. © 2001, Broadman & Holman Publishers, Lifeway Christian Resources 127 Ninth Avenue North, Nashville, TN 37234.

BibleWorks98: Copyright © 1998 BibleWorks, LLC.

EASTON'S BIBLE DICTIONARY: M. G. E a s t o n M.A., D.D., Illustrated Bible Dictionary, Third Edition, published by Thomas Nelson, 1897. ASCII edition, 1988 Ellis Enterprises, Inc. Public Domain. Matthew George Easton (1823-1894). Ēúì í āì ḏāāāí î ò ī ò ø ī òēāí āñēēý í ḏāçāēòāḏēāí āö Ēéñōúí , Franz Delitzsch āī āāāý ñāī è ēī ì āí òāḏè.

FAUSSET DICTIONARY – A.R. Fausset. Publisher: Zondervan, 1949.

HEBDIC/HEBDICFR/HEBDICRU – Hebrew-Aramaic and English Lexicon of the Old Testament (Abridged BDB-Gesenius Lexicon), by Francis Brown, D.D., D.Litt., S. R. Driver, D.D., D.Litt., and Charles A. Briggs, D.D., D. Litt., finished in 1906 and based upon Wilhelm Gesenius Lexicon Manuale Hebraicum et Chaldaicum in V. T. Libros, 1833 as translated into English from Latin and expanded by Edward Robinson, 1833-1854; and based upon Gesenius Thesaurus philologicus Criticus Linguae Hebraeae et Chaldaeae Veteris Testamenti as completed by E. Roediger, 1858; and based upon the latest German editions (about 1895) of Gesenius Neues Hebraeisch-Deutsches Handwoerterbuch. An abridgement (italicized classified definition information only; no cognate, passage, grammar, or citation information – which is mostly contained or reconstructable anyway in some of the other searchable databases such as the Hebrew Morphology WTM) tied to Englishman-Strong OT Numbering System and combined and keyed to page numbers in TWOT.

ISBE – The International Standard Bible Encyclopedia, 1915, 1st Edition (in Folio Views format for 4.0 BibleWorks) from Dr. Stanley Morris, 1997. ISBE, The International Standard Bible Encyclopedia, 1915, 1st Edition (in Folio Views format for 4.0 BibleWorks) from Dr. Stanley Morris, 1997. Äæäēī ñ, 1939: ISBE, The International Standard Bible Encyclopedia, James Orr, M.A., D.D. General Editor, John L. Nuelsen, D.D., LL.D. Edgar Y. Mullins, D.D., LL.D., Assistant Editors Morris O. Evans, D.D., PhD. Managing Editor, Melvin Grove Kyle, D.D., JJ.D. Revising Editor, Copyright, 1939, by Wm. B. Eerdmans Publishing Co. (now in public domain).

JEWISH ENCYCLOPEDIA. Funk & Wagnalls Company. New York, 1912. Jewish Encyclopedia.com website contains the complete contents of the 12-volume Jewish Encyclopedia, which was originally published between 1901-1906. The Jewish Encyclopedia, which recently became part of the public domain, contains over 15,000 articles and illustrations.

NAVES – Nave Topical Bible by Dr. Chap. Orville J. Nave, U. S. Army, ASCII edition Copyright (c) 1990 by Ellis Enterprises, Inc.

TD – The Tora Dictionary. Seventh edition of the Teuwra Studies of Bait HhaSham Midrash, 2007. Bait HhaSham Midrash (House of the Name Academy). US, Hwe 24 E, New Haven, IN 46774, 2007.

TTT – TORREY'S TOPICAL TEXTBOOK – Torrey's Topical Textbook ñúáúḏæä 628 ḏāì è, ēí èòì ñā ñāúḏçāí è ñ āḏōāè èí ḏāḏí àḏ èçòì ÷í èòè (Reuben Archer T o r r e y –

- Éèðí áá, 2005: Í . É è ð í á à. Áéáéáéñéàòà æáí à. Í áðáí èçì è íà éí í ñòðóéðáí á, í í èèòèèè íà èçí áðàçýááí á á Ñòàððèý çàááò. ÈÈ „Ñòèáì àèè”, Óí èááðñèòáðñéí èçáàðáèñòáí „Ñá. Èèèì áí ò Í òðèáñèè”. Ñí òèý, 2005. 410 ñ.
- Éèðí áá, 2007: Í . É è ð í á à. - Á: Èèòáðàòóðáòà. Áéáéèí òáéàòà á Áéáéèýòà. Èçááí èá íà Òàéóèðáà ì í ñèááýí ñèè òèèí èí áèè. Óí èááðñèòáðñéí èçáàðáèñòáí „Ñá. Èèèì áí ò Í òðèáñèè”, Ñí òèý, 2007, ¹ 1, 38-53. 287 ñ.
- í í á ðáá. Çéàóáá, 1994: Áéáéáéñèè ðá-í èè. Áí áí ñéí áñéà ðáááéòèý: É. Ç è à ò á á, Éàððí áðàòñéà èí òí ðì àòèý í ðí ò. Í . Ø è á à ð í á. ðáááéòí ð È. Í è è è ò í ð í á à. Èçáàðáèñòáí Í í A x í AAE, 1994, 638 ñ. Í ðááí ä î ð New Concise Bible Dictionary. Ed. D. Williams, Universities and Colleges Christian Fellowship. Inter-Variaty Press in Leicester UK, LION Publishing PLC, Sandy Lane West, Littlemore, Oxford, England, 1989.
- í í á. ðáá. Ñò. Èè-áá, 1974: Ðá-í èè íà ðááèè, í ñòàððáèè è àèáéáéòí è áóí è á èèòáðàòóðáòà í è í ò ÒÍ Ò è Ò Ò ááè. Í í á ðáááéòèýòà íà Ñ ò. È è ÷ á á. Ñúñòááèòáèè Ñò. Èè-áá, Á. Èááí í áá, Á. Àèí í áá è Í . Í ááèí áá. Èçáàðáèñòáí íà ÁÁÍ , Ñí òèý, 1974, 606 ñ.
- Ðà-éááñèè, 1998: S. R a c h l e v s k y. Hamoro Shel Messiah (Messiah's Donkey). In Hebrew. Yediot Ahronot, Sifrei Hemed. Tel-Aviv. 1998. 509 p.
- Ñòáòáí í á, 2005: Á. Ñ ò á ò á í í á. Èçáóááí èòá ì áááðáòà. Ñáááì ñàèòúéà, í í ñááòáí è í à Animal Messianum. „Ñòáí áàðò”, Ñí òèý, 2005. 250 ñ.